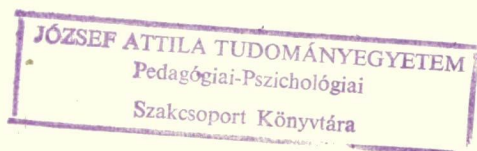

D/74-a

MAGNETOFON ALKALMAZÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI
ÉS EREDMÉNYEI AZ 5. OSZTÁLYOS FOGALMAZÁS-
TANÍTÁSBAN MÉRÉSEK TÜKRÉBEN

Bölcsészdoktori értekezés

Készítette: Kutas Ferenc

Szarvas, 1971.

I. Bevezetés

Aki a magyar nyelv és irodalom tanításával kapcsolatos szakirodalmat tanulmányozza, gyakran találkozik olyan cikkel, tanulmánnyal, önálló művel, amelyik a fogalmazástanítás kérdéseivel foglalkozik. Ezeknek az írásoknak a tartalma megegyezik abban, hogy a fogalmazástanítást a magyar nyelv és irodalom tanítása központi jelentőségű kérdésének tartja. Az anyanyelvi képzés egységes, 12 éves folyamatában már az 1. osztály beszélgetési anyagában megvannak a fogalmazástanítás elemei, s ez a gimnázium 4. osztályában a stilisztikai ismeretek rendszerező összefoglalásával zárul. /Vö. Fajcsék: A kifejezőképesség fejlesztésének módszereiről 3.o./

Ezen egység ellenére - ha az említett 12 évfolyam bármelyikét vizsgáljuk - a nevelők nincsenek megelégedve a fogalmazástanítás eredményeivel. Ezt tanusítják az alsóban tanító kartársak megjelent cikkei, amelyekben nehézségeit vetik fel, vagy éppen egy-egy általuk alkalmazott módszer leírásával, elért eredményeik ismertetésével próbálnak segíteni, bizonyítja a Hoffmann Ottó cikkének megjelenésével meginduló, cikkek sorozatát maga után vonó vita, /Hoffmann: Fogalmazástanításunk néhány időszerű problémája. Magyaritanítás, 1965/1. 32. o./. Még érettségizőkről is elhangzott a ki-jelentés, hogy "...gondolatról gondolatra megegyező, azonos felépítésű dolgozatot írnak.." /Barczán: Irodalomtanítás a Szovjetunióban. Magyaritanítás, 1961/5. 223. o./

Mint gyakorló pedagógus e dolgozattal én is beállok azok sorába, akik a megoldás felépítményéhez egy-egy elemmel kívánnak hozzájárulni.

II.

A dolgozat tárgya, felépítése, célja

1. Tárgya

Az 5. osztályos fogalmazástanításban egy általam kidolgozott módszer leírása a dolgozat tárgya. A leírás mellett foglalkozik a módszerrel elért 1 éves fejlődés mértékével, s ezt összevetve az országos átlagos évi fejlődéssel következtetéseket von le a módszer eredményességét illetőleg.

A módszer kidolgozásáig a következő ut vezetett:

1966-ban kezdtem foglalkozni a magnetofon felhasználásának lehetőségeivel a magyar irodalom tanításában. Hosszabb terjedelmű lírai költemények feldolgozásánál alkalmaztam.

/Kutas: Magnetofon alkalmazása irodalomórákon. Magyartanítás 1968/3./ Később használatát kiterjesztettem más irodalmi alkotások feldolgozására is. Alkalmazása eredményes volt.

Ugyanakkor, amikor a tanulók jó teljesítményt nyújtottak irodalmi alkotások elemzésekor, fogalmazásaik nem érték el a kívánt szintet. Ennek javítása érdekében kezdtem tanulmányozni az erről szóló szakirodalmat. Ezek tanulmányozása közben jutottam arra a gondolatra, hogy a magnetofon használatát összekapcsolom a fogalmazástanítás valamelyik módszerével. Ez azonban - a magnetofon sajátosságai miatt - egyszerű összekapcsolás formájában nem volt lehetséges. Új formákat kerestem, s így egy sajátos, az ismert módszerekkel csak távoli rokonságot mutató, lényegében új módszer keletkezett,

amit a továbbiakban "magnetofonos módszer" elnevezéssel je-
lölök.

Hogy használatának eredményességéről meggyőződjem, az elsa-
játítandó ismeretanyagból olyan témapárokat állítottam ösz-
sze, melyek tagjai jellegükben azonosak voltak, tehát el-
sajátításuk mélységének ellenőrzésekor azonos kérdéstipu-
sokat lehetett alkalmazni. /Pl. a hasonlat - megszemélyesi-
tés fogalompár./ Az egyik fogalmat hagyományos módon, a má-
sikot magnetofon segítségével dolgoztam fel. A feldolgozást
követő órán kérdésekkel mértem, mennyire sajátították el a
tanulók az adott fogalmat. A kérdésekre adott válaszok ösz-
szehasonlítása választ adott arra a kérdésre, melyik módszer
eredményesebb. Ennek segítségével ki tudtam válogatni azt az
ismeretanyagot, amelyet célszerű volt magnetofonnal feldol-
gozni.

Ezzel azonban újabb kérdés merült fel. Vajon az órák összes-
sége hogyan hat az egész fogalmazótevékenységre? E kérdésre
való válaszadásban segített Dr. Orosz Sándor: A fogalmazás-
technika mérésmethodikai problémái és országos színvonala c.
munkája. E műben kidolgozott módszerrel mértem a tanulók
fogalmazásainak értékét tanév elején, majd a tanév végén.
Az eredmények összehasonlításából kitűnnek a magnetofonos
módszer erényei és hibái.

2. Felépítése

A dolgozat I. fejezete a bevezetés.

A II. fejezet a dolgozat tárgyát, felépítését és célját jelöli meg.

A III. fejezet a témapárok tagjainak különböző módszerrel történő tanítása eredményeit hasonlítja össze, s megjelöli azt az ismeretanyagot, amelynek feldolgozása magnetofonnal eredményesebb, mint hagyományos módon.

A IV. fejezet tartalmazza a magnetofonos órák típusait, s a típusokon belül egy-egy óra leírását.

Az V. fejezet az Orosz-módszer segítségével méri a tanulók fogalmazásainak értékét, elemzi a magnetofonos módszer hatását a fogalmazó tevékenységre.

A VI. fejezet ad választ a II. fejezetben feltett kérdésekre, összegzi az elemzések során nyert következtetéseket.

3. Célja

E dolgozatban a két kísérletsorozat leírását, valamint az ezeket követő elemzéseket közlöm abból a célból, hogy választ kapjak a magnetofonos módszer alkalmazásakor felvetődött kérdésekre. E kérdések a következők:

A magnetofonos módszer:

a. Milyen ismeretek tanításánál alkalmazható?

b. Kizárólagos módszer, vagy kombinálva alkalmazható?

- c. Hogyan hat a fogalmazás különböző műfajaira?
- d. Hogyan hat a fogalmazó tevékenység különböző műveleteire?
- e. Milyen mértékben használható egy tanév során?

III.

Összehasonlító mérések azonos jellegű fogalmazási
vagy irodalomelméleti ismeretpár hagyományos mó-
don és magnetofonnal történő elsajátíttatásának
eredményeiről

Ahhoz, hogy egész évi munkámat az új módszerre alapozzam, szükséges volt előzetes mérést végezni. Meg kellett győződnöm arról, nem vezet-e rosszabb eredményre, nincs-e valami olyan fogyatékosága, amely a módszert alkalmazhatatlanná teszi. Hogy erről meggyőződjem, az 1968/69. tanévben a Szarvas, Középhalmi Általános Iskola 5. osztályában előzetes kísérletet végeztem.

A Középhalmi Általános Iskola körzeti jellegű. Tanulói kivétel nélkül tanyán laknak, szüleik - kevés kivétellel - mezőgazdaságban dolgoznak. Minden gyermek összevont alsó tagozatból került felsőbe. Az osztály létszáma 15. /Adataik a Függelék 1. oldalán találhatók./

A kísérlet első lépéseként az 5. osztály tananyagából témapárokat kerestem. 3 témapárt tudtam összeállítani. A párosítás alapjául az szolgált, hogy az adott anyagrészeket teljes egészében analóg módon lehet tanítani, s az elsajátított ismeretek mélységének fokát azonos kérdéstípusokkal lehet

mérni . A kiválasztott témapárok a következők voltak:

1. Hasonlat	- megszemélyesítés
2. Világos stílus	- szabatosság
3. Elbeszélő fogalmazás	- leíró fogalmazás

A kiválasztás szempontja volt még az is, hogy az 1. témapár a szemléletesség eszközeinek tanítására példa, a 2. a stílusjegyek ismertetésére, a 3. arra, hogy ismert fogalmakat új jegyekkel bővítsünk.

A témapárok feldolgozásának menete a következő volt:

A párokban szereplő témák egyikét hagyományos módon dolgoztam fel. A feldolgozást követő órán kidolgozott kérdések alapján írásbeli felmérést végeztem. Megszabott kulcsszámok szerint a kapott válaszokat kérdésenként pontoztam, majd a pontszámokat összegeztem. A feldolgozott téma párját magnetofon segítségével dolgoztam fel. A következő órán ebből az anyag részéből az előző téma mérésekor alkalmazott kérdések segítségével mértem. /A kérdések azonossága a fogalmak megfelelő behelyettesítésével értendő./ A feleleteket az előző kulcsszámok szerint pontoztam, s a kapott pontszámokat kérdésenként és összességükben is össze lehetett hasonlítani /az egyenlő feltételek elve alapján/, s ebből következtetéseket lehetett levonni a két módszer eredménye közti különbségekről. Ezeket a következőkben összegzem.

1. témapár: Hasonlat - megszemélyesítés

A hasonlatot hagyományos módon, a megszemélyesítést magnetofon

segítségével tanítottam. A "hagyományos mód" kifejezés a Tanterv és utasítás, az egyetemi és főiskolai jegyzetek által kidolgozott, s az ezek alapján elsajátított módszert takarja. Ennek lényege az, hogy a nevelő a tanulók bevonásával dolgozza fel az anyagot úgy, hogy az órán a nevelő élő szava dominál. Mivel a fogalmazás tanításában ez az uralkodó, ez az általánosan ismert, ezzel részletesen nem foglalkozom. A magnetofonnal történő feldolgozás lényege, hogy a nevelő élő szava helyett a magnetofon uralja az órát. A felvett szöveg megköveteli a tanulók aktív részvételét. Az anyag programszerűen van feldolgozva, a továbbhaladás feltétele a feltett kérdés megválaszolása. A program nem sablonszerű, minden anyagrész önálló kidolgozást követel meg.

Az e fejezetben szereplő anyagrészek magnetofonos feldolgozásának tervezete részben a IV. fejezetben, részben a Függelékben szerepel, a hagyományos órák vázlata a Függelékben kapott helyet. Itt csupán az eredmények összehasonlítása található a levont következtetésekkel együtt.

Az ellenőrző kérdések az anyag elsajátításának 4 oldalát vizsgálják. A 4 oldal a következő:

- A. A meghatározás ismerete
- B. A fogalom felismerése szövegben
- C. A fogalom alkalmazása szövegben
- D. A fogalom megkülönböztetése hasonló alaku, de más tartalmu nyelvi ténytől.

A kérdések konkrét megfogalmazása a következő volt:

A. A meghatározás ismerete

Mit nevezünk hasonlatnak ?

Mit nevezünk megszemélyesítésnek ?

Pontértékük:

válasz:	rossz	hiányos	szó szerinti	értelmez. sz.
pontszám:	0	1	2	3

A szó szerinti és az értelemszerű helyes választ különböző pontértékekkel jutalmaztam, így igyekeztem különbséget tenni a "magolók" jók és az "értelmes" jók között.

Példák a válaszokra:

"Rossz" válasznak nyilvánítottam azokat, melyek egyetlen ismertetőjegyet sem sorolták fel a fogalomnak, vagy nem válaszoltak.

"Hiányos" a válasz, ha az adott fogalom egyik jegyét a meghatározásból elhagyta, de a hiány nem tette a meghatározást érvénytelenné vagy értelmetlenné. Pl. A hasonlat két dolgot hasonlít össze, hogy az egyiket jobban el tudjuk képzelni. /Kimaradt a "közös tulajdonságuk alapján" ismerv.
"Szó szerinti" a válasz, ha megegyezik a tankönyv szövegével.

Az "értelmezés szerinti" válasz tükrözi a tanuló önálló gondolkodását azáltal, hogy a meghatározás a tankönyv szövegétől lényegesen eltér, de a fogalom minden jegyét felsorolja. Pl. Hasonlatnak nevezzük a szemléletesség egyik eszközét, amelyben az író két dolgot hasonlít össze, hogy az egyiket jobban megismerjük. Azért teheti, mert a két dolognak közös tulajdonsága van.

B. Felismerés szövegben

Feladat:

Az 5. osztályos olvasókönyv 160-161. oldalán lévő /kijelölt/ szövegből keresd ki a hasonlatokat!

Az 5. osztályos olvasókönyv 164. oldalának 3-4. bekezdéséből keresd ki a megszemélyesítéseket!

Pontértékük: Minden felismert hasonlat vagy megszemélyesítés 1-1 pont. /Maximálisan 5-5 pont./

C. A fogalom alkalmazása szövegben

Feladat:

Írj 6-8 mondatos fogalmazást a Tavasz c. képről! Tedd szebbé fogalmazásodat hasonlatokkal!

Írj fogalmazást a Szüret c. képről! Tedd szebbé fogalmazásodat megszemélyesítésekkel!

Pontértékük:

hasonlat v. meg-

szem. száma : 1 2 minden további

pontszám : 2 4 1-1

A kérdés ilyen célzatos feladását az tette szükségessé, hogy a mérés közvetlen az új anyagot feldolgozó órát követő irodalomórán történt, s ha nem hangsúlyozza a kérdés a hasonlat ill. megszemélyesítés alkalmazását, a tanulók a begyakorlás hiánya miatt erről elfeledkeznenek.

Kettőnél több hasonlat ill. megszemélyesítés beillesztéséért azért adtam csupán 1-1 pontot, mert fenáll a dagályosság veszélye.

D. Megkülönböztetés hasonló alaku, más tartalmu nyelvi tényezői

Kérdés:

Melyik mondatban van hasonlat?

Mint befagyott tenger, olyan sik a határ.

A befagyott tenger sik.

Miről ismerted fel?

Melyik mondatban van megszemélyesítés?

Repül a nehéz kő.

Száll a madár ágról ágra.

Miről ismerted fel?

Pontértékük:

válasz : nem ismeri fel felismeri magyarázza

pontszám: 0 1 2

A kérdések ilyen csoportosítása a következő szempontok szerint történt:

A. Az "A" kérdés a meghatározás ismeretére vonatkozik. A Tanterv és utasítás az 5. osztály irodalomtudásának követelményei között a következőket írja: "fel kell ismernie a tanult irodalomelméleti ismereteket..." Ahhoz, hogy felismerje, tudnia kell, mit jelent maga a fogalom. Erre szolgál a meghatározás. E kérdésen belül a pontrendszert úgy állítottam össze, hogy kiderüljön: Tisztában van-e a tanuló az adott fogalom lényegével? Ismeri-e annak legfontosabb jegyeit /1 pont/, reprodukálni tudja-e a tankönyv szövegét /2 p./, értelemszerűen, saját szavaival ki tudja-e fejteni a fogalom valamennyi /5. osztályban megkövetelhető/ ismertetőjegyét /3 pont/ ? Hogy miért ezt értékeltem legtöbbszörre, azt már a kérdések ismertetésénél kifejtettem.

E kérdés megválaszolása elsősorban reprodukativ tevékenységet kíván.

B. A "B" kérdésre adott válaszok képet adnak arról, hogy fel tudják-e ismerni a tanulók az adott fogalmat számukra ismeretlen szövegben. Ezt az előző bekezdésben közölt tantervi idézet elengedhetetlen követelményként tünteti fel. E téren nyújtott teljesítményt hivatott mérni a "B" kérdés. Megoldása reprodukativ és rendszerező tevékenységet, jó megfigyelőkészséget igényel.

C. A "C" kérdés arról győződik meg, mennyire képesek alkalmazni a tanulók az elsajátított fogalmat, hisz minden ismeret csak akkor ér valamit, ha azt fel is tudják használni. A kérdés megoldásához szükség van reprodukativ tevékenységre, /mi jellemzi a fogalmat/, produktiv tevékenységre, /előállítani a fogalmat/, és kombinativ készségre, /beilleszteni egy gondolatsorba./.

Pontértékük ezért is nagyobb a többinél, /fogalmanként 2 pont/.

D. A "D" kérdés a fogalom ismeretének tisztaságára, elsajátítása mélységének fokára kíváncsi. Arra, vajon tartalmi vagy formai oldalról közelítik-e meg a tanulók. Bár a tállgatásra is van a válaszban lehetőség, ezt ellensúlyozza a választás helyes indoklására adott + 1 pont.

Az eredmények vizsgálata:

Az I. táblába foglaltam az elért eredményeket. A táblázat 1. oszlopába a tanulók sorszáma, /adataik a Függelék 1. lapján található/, a másodikba a fogalom megnevezése, a 3-6-ba a kérdésenként megszerzett pontszám, a 7-be a tanulónként és fogalmanként megszerzett összpontszám, végül a 8. oszlopba a tanulók 4. osztályban kapott fogalmazási érdemjegye került.

I. tábla

Az 1. témapár méréseredményei

A tanuló sz.	A fogalom megnevezése	A kérdés pontszáma				Összesen	4.o.fog. jegye
		A	B	C	D		
1.	Hasonlat	0	3	4	1	8	2
	Megszemélyesítés	3	2	2	1	8	
2.	H.	1	1	0	1	3	4
	M.	3	5	4	2	14	
3.	H.	1	3	4	2	10	5
	M.	3	5	4	2	10	
4.	H.	0	2	0	0	2	2
	M.	0	4	4	2	10	
5.	H.	0	1	0	1	2	3
	M.	1	3	4	1	9	
6.	H.	0	1	0	0	1	4
	M.	3	5	4	2	14	
7.	H.	0	1	0	2	3	3
	M.	2	2	0	2	6	
8.	H.	1	1	0	0	2	2
	M.	0	4	0	0	4	
9.	H.	0	2	0	0	2	3
	M.	1	5	2	2	10	
10.	H.	0	4	0	2	6	3
	M.	2	3	0	1	6	
11.	H.	0	3	2	2	7	2
	M.	0	2	0	0	2	
12.	H.	1	3	4	1	9	4
	M.	3	3	4	2	12	
Össz.	H.	4	25	14	12	55	
	M.	21	43	28	17	109	

Az I. tábla értékelése

A. A meghatározás ismerete

Maximálisan megszerezhető pontszám: 36

Kifogástalan válasszal szerezhető pontszám: 24

A maximálisan megszerezhető pontszám a mérésben részvevő tanulók számának /12/ és a feleletre adható legnagyobb pontszámnak a szorzata. A kifogástalan válaszok összpontszáma a mérésben részvevő tanulók száma és a szó szerinti válaszok pontértékének szorzata. /Itt jegyzem meg, hogy a párhuzamos mérésben részvevő tanulók létszáma 15 volt. A hiányzások miatt párhuzamosan mérhető teljesítménye csak 12 tanulónak lett. Ezért mindhárom témapár esetén 12-12 gyermek munkáját fogom értékelni. Mivel esetenként más-más hiányzott, a 3 táblán azonos sorszám alatt szereplők nem feltétlen ugyanazt a tanulót jelentik. A fenti tény az eredményeket nem befolyásolja. /

A megszerzett pontok száma:

hasonlat: /a továbbiakban H/	4	-	11 %
megszemélyesítés: /M/	21	-	58 %

A százalékkérték a megszerzett és megszerezhető pontszám arányát mutatja.

Tanulónként maximálisan 3 pontot lehetett szerezni. Ezt megszerezte:

H : 0 tanuló

M : 4 "

Nem válaszolt vagy helytelen választ adott:

H : 8

M : 3

A hasonlat meghatározásával szerzett 4 pont /11%/ nagyon alacsony teljesítmény. Ezért azt vettem vizsgálat alá, mi lehet az oka ennek. Vizsgálódásom kiterjedt a 4. osztályos fogalmazási anyagra, az eddig tanult fogalmazási jellegű ismeretekre, az írásbeli felmérés hatására, valamint az órán végzett munkámra. Ennek eredményeként a következőket állapítottam meg:

1. Az alsó tagozat fogalmazási anyagában fogalom meghatározása nem szerepel. Fogalmazási ismereteiket egyszerű ítéletekben rögzítik. A fogalmak meghatározása fogalmazás terén számukra ismeretlen volt, elsajátításukban, felidézésükben gyakorlattal nem rendelkeztek.
2. Az 5. osztályban ez a harmadik fogalom, mely mint fogalmazási, irodalomelméleti ismeret szerepel. /A költői jelző és a párbeszéd előzte meg./ Írásban még soha nem adtak számot arról, mennyire ismerik meghatározásukat. Szóban is csak néhány esetben. Ezért a tanulók nem fordítottak elegendő időt megtanulásukra.
3. Az 5. osztályosok számára ez volt az első írásbeli számonkérés. Szokatlansága bénítólag hatott a tanulókra.
4. Az órán végzett munkám elemzésekor megállapítottam, hogy az óra befejező /rögzítő/ részében nem fordítottam megfelelő gondot a meghatározás rögzítésére. Az óra e részében a hasonlat felismerését, annak leglényegesebb jegyét emeltük ki, mellőzve a tankönyvben szereplő meghatározás szó- vagy értelem szerinti gyakorlását. Ez tükröződött az eredményben.

A megszemélyesítés meghatározását a tanulók 58 %-os teljesítményértékben irták le. Ez a szám már közepes teljesítményt tükröz. Még jobb az arány, ha a hibátlan válaszokkal szerezhető összpontszámhoz viszonyítunk. /24:21/

A tanulók közül heten adtak kifogástalan választ, s ebből 5 a lehetséges 3 pontot szerezte meg. 3 tanuló nem írta le értékelhető módon a meghatározást.

Az előzetes tervezés alapján a két módszer eredményessége közti különbséget abban vártam, hogy a hagyományos módszerrel több 2 pontos, /szó szerinti/, a magnetofonos módszerrel több 3 pontos, /értelem szerinti/ feleletet kapok. Sajnos az előbbit a mutatott gyenge teljesítmény miatt nem tudom bizonyítani, az utóbbi viszont bizonyítotttnak tekinthető. Ezt pedig a következők tették lehetővé:

1. A szalagra felvett anyag mintegy programját adja az órának. Segítségével a tanulók saját erejükből jutnak el az ismeretekhez.
2. A meghatározást nem a szalag közli, hanem a tanulók maguk állítják össze. /A szalag szövege a Függelékben van./
3. Azokban a szalagon szereplő feladatokban, melyek során a megadott szövegben fel kell ismerni a fogalmat, a szalag megköveteli az ismerv megnevezését, amelyről a tanuló felismerte. Ez része a meghatározásnak.
4. A rögzítő részben több esetben ismételteti a meghatározást. /A tanár részéről feledékenység, felületesség, időzavar kizárva./

Hogy a 4 kérdéstípus, majd a későbbiek során a 3 témapár eredményeit össze tudjuk hasonlítani, szükség van egy olyan mutatószámra, amely összehasonlítási alapul szolgálhat. Erre a pontszámok nem alkalmasak, mert kérdéstípusonként más-más a pontérték. Mutatószámul célszerűnek látszik azt a számot választani, amelyet egy kérdéstípuson, a későbbiekben egy témapáron belül a két módszer méréseredményének egymáshoz viszonyításából kapunk. Ha a hagyományos módszer méréseredményéhez viszonyítjuk a magnetofonos módszer méréseredményét, s vesszük a kapott szám százszal való szorzatát, százalékértékben kapjuk meg, hogy a hagyományos módszer eredménye mennyit ér a magnetofonos módszeréhez képest. Képlettel kifejezve:

$$m = \frac{p_1}{p_2} \cdot 100$$

amelyben az "m" a mutatószám, a "p₁" a hagyományos módszerrel elért eredmény pontszáma, a "p₂" a magnetofonos módszerrel elért eredmény pontszáma, végül a 100 szorzószám, melynek segítségével a mutatószám %-ká alakul.

Az "A" kérdéstípusban tehát:

$$m = \frac{4}{21} \cdot 100 = 19 \%$$

Ez a szám azt jelenti, hogy a hagyományos módszerrel elért eredmény 19 %-a a magnetofonos módszerrel elért eredménynek.

B. A fogalom felismerése szövegben

A kijelölt szövegben 5-5 hasonlat ill. megszemélyesítés szerepelt. /Petőfi: Hortobágy, dicső rónaság... Magyar irodalmi olvasókönyv 5. 160.o. 1-4. bekezdés, 161.o. 3. bek. , valamint Jókai: A befagyott Balaton, i.m. 164.o. 3. bek. / Így a tanulók által megszerezhető összpontszám 60 volt.

A megszerzett pontok száma:

H : 25 - 42 %

M : 43 - 72 %

Tanulónként 5-5 pont volt szerezhető. Mindet megszerezte:

H : 0

M : 3

Olyan tanuló nem akadt, aki egyet sem ismert fel. Csak egyet ismert fel:

H : 5

M : 0

Itt ellentmondás látszik az "A" pont 2. bekezdésében a hagyományos módszerrel a hasonlat meghatározásánál elért 11 %, valamint ugyane módszerrel a hasonlat felismerésénél elért 42 % között. Joggal merülhet fel a kérdés: Hogyan lehetséges az, hogy egy fogalomról alig tudják elmondani, hogy mi az, s szövegben mégis felismerik. Ennek magyarázata az "A" pont 1-4. alpontjában rejleik. Az órán nem a fogalom meg nem értése, hanem a meghatározás nem elég alapos begyakorlása, s az otthoni tanulás hiánya volt a hiba.

A "B" kérdés mutatószáma a következő:

$$m = \frac{p_1}{p_2} \cdot 100 = \frac{25}{43} \cdot 100 = 58 \%$$

Tehát a hagyományos módszerrel elért eredmény 58 %-a a magnetofonos módszerrel elért eredménynek. Ennek okait a következőkben látom:

1. Már az "A" kérdésnél említett ok - s ez a módszer jellegénél fogva minden kérdés értékelésénél vissza fog térni - az órának a magnetofonszalag által szabályzott, programszerű menete.
2. Szintén említett ok: A tanulók önálló ismeretszerzése.
3. Már az alsó tagozatban is sok hasonló feladat szerepelt a tanulók megoldandó leckéi közt. /Nyelvtan, olvasás./ Ezek a feladatok így kezdődnek: Keresd ki a következő szövegből... Ismerd fel a következő szövegben... . A feladat szinte ugyanilyen szöveggel szerepelt a szalagon is.
4. A magnetofonnal történő óravezetés pergőbb ritmusa, így többféle szöveg elemzésére nyílt lehetőség. A több gyakorlás mélyebb ismeretekhez vezet.

C. A tanult fogalom alkalmazása szövegben

A tanulók által megszerezhető összpontszám nem határozható meg pontosan, hisz az az alkalmazott hasonlatok vagy megismerésesítések számától függ. A szöveg megszabott terjedelme azonban korlátokat állít az eszközök használata elé, ezért az ideális pontszám meghatározható : Tanulónként

4-5, összesen 48-60. A megszerzett pontok száma:

H : 14 - 29 %

M : 28 - 58 %

A tanult fogalmakat nem vagy helytelenül alkalmazza:

H : 8

M : 4

Egy fogalmazásra adott legmagasabb pontszám a gyakorlatban 4 volt. Ennyit szerzett:

H : 3

M : 6

Itt polarizálódnak legjobban a tanulók a megértés és meg nem értés szempontjából. Aki a fogalom lényegét nem értette meg, képtelen azt alkalmazni. Hozzájuk csatlakoznak még azok, akiknek csak "halvány" fogalmaik vannak a tanultakról, s ha a "B" kérdésre adott válaszban fel is ismertek egyet-egyet, de maguktól alkotni ilyet nem képesek. Akik viszont megértették, azoknak nem jelent nehézséget az alkalmazás. Bizonyítják ezt a következők:

Nem alkalmaz hasonlatot 8 tanuló, 3 viszont megszerzi a legideálisabb 4 pontot. Mindössze egy olyan volt, aki a két véglet közt foglalt helyet.

Nem alkalmaz megszemélyesítést 4 tanuló, az ideális 4 pontot megszerzi 6, mindössze kettő esik a két szélső érték közé.

A táblázat alapján érdekes összefüggés állapítható meg a meghatározás ismerete és az alkalmazás között. A hasonlatot nem alkalmazó 8 tanuló közül 6-nak a definícióismerete sem megfelelő. A megszemélyesítést nem alkalmazó 4 tanuló közül 3 nem ismeri a meghatározást. A definíció ismeretének hiánya az alkalmazást is gátolja. /A "B" feladatban nem

jelentett ennyire gátló tényezőt./

A "C" kérdésre adott válasz mutatószáma:

$$m = \frac{p_1}{p_2} \cdot 100 = \frac{14}{28} \cdot 100 = 50 \%$$

Az 50 %-os eredmény két oka azonos a "B" feladat teljesítménye magyarázatának 1. és 2. pontjával.

3. A magnetofonos óra rögzítő részében a fokozatosság elvének betartásával szerepel az alkalmazás feladata. Első lépésben a tanulóknak hiányos mondatokat kellett kiegészíteni megszemélyesítéssel. Meg is kellett indokolni, hogy az a kifejezés miért megszemélyesítés. Második lépésként tetszés szerinti kifejezést szerkesztettek azzal a kritériummal, hogy a kifejezésnek megszemélyesítést kellett tartalmaznia. A harmadik lépésben mondatba foglalták a maguk alkotta kifejezést. Ezek lépések elősegítik az anyag bevéését, előkészítik az alkalmazást.

D. Megkülönböztetés alakilag hasonló, tartalmilag különböző kifejezésektől

Megszerezhető összpontszám: 24. A megszerzett pontok száma:

H : 12 - 50 %

M : 17 - 70 %

Nem ismeri fel a különbséget:

H : 4

M : 2

Megmagyarázza a különbséget:

H : 4

M : 7

Ez alternatív kérdés volt. Teljes megértésről csak azok tanuskodtak, akik magyarázatot is fűztek választásukhoz. A hasonlat esetében 4, a megszemélyesítésnél 3 tanuló esetében a megértés nem bizonyított, mert találgatással is juthattak helyes eredményre. Ez a magyarázata az előző feleletekhez képest az abszolút pontszámhoz viszonyított magasabb százalékaránynak. /50 ill. 70 %/ Ez azonban a mutatószámot nem befolyásolja:

$$m = \frac{p_1}{p_2} \cdot 100 = \frac{12}{17} \cdot 100 = 70 \%$$

A kérdésekre adott válaszok mutatószámainak összehasonlítása

A mutatószámok a következők:

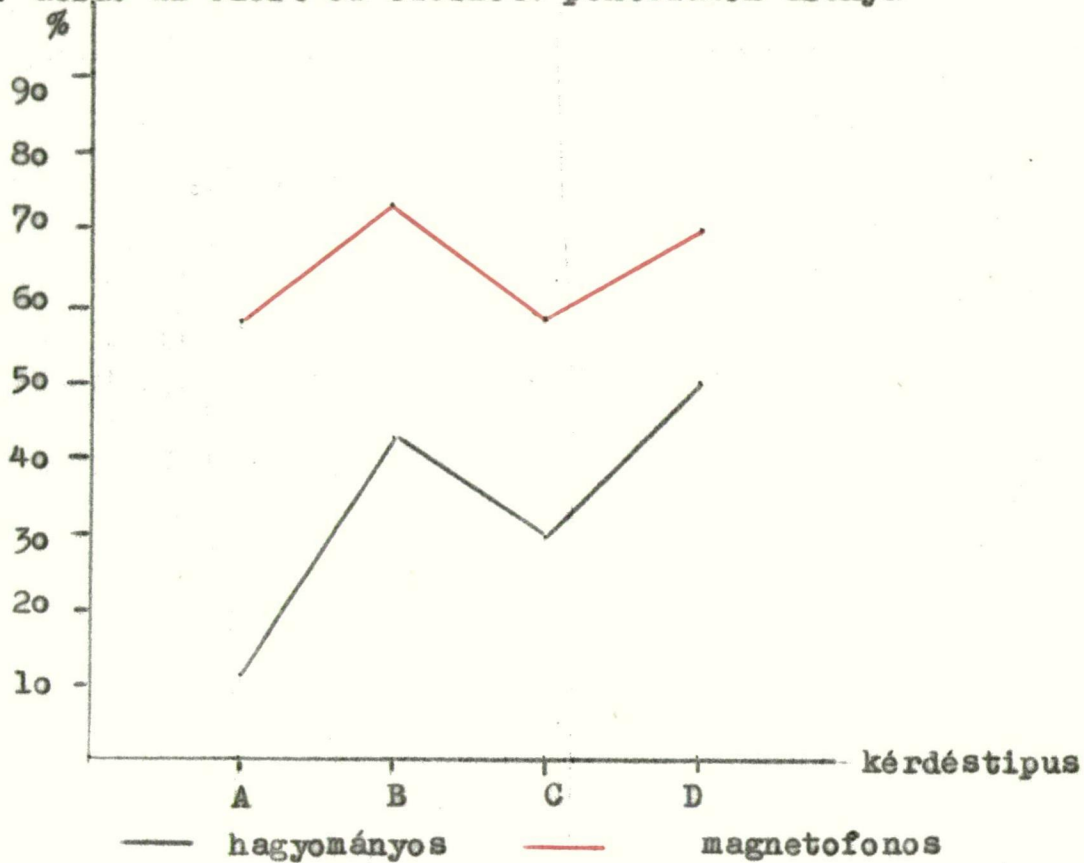
A = 19 %   B = 58 %   C = 50 %   D = 70 %

Első látásra nem állapítható meg törvényszerűség. A két középérték arra utal, hogy a magnetofon az ismeretek különböző oldalaira közel azonos mértékben hat. Ennek ellentmond a két szélső érték. Az "A" esetben figyelembe kell venni az A pont 1-4. alpontjában foglaltakat. A "C" esetben az értéket a formai elem /"mint" kötőszó/ felismerése emelte az átlag fölé. /Még azok a tanulók is említik, akik tartalmi oldalról magyarázzák a hasonlat felismerését./ Egy fontos tény: A magnetofon alkalmazása általában növelte az eredményességet. Az elért és elérhető pontszámok arányának grafikus ábrázolása

A grafikonon az egyes kérdésekre adott válaszok elemzésekor az elért pontszámok mellett feltüntetett százalékarányokat ábrázoltam. A "C" kérdésben a megszerezhető pontok

számának a gyakorlatban elért ideálisnak tekinthető 4 pontot tekintettem.

1. ábra: Az elért és elérhető pontszámok aránya

A grafikonról a következők olvashatók le:

1. A magnetofonos módszerrel tanított ismeretnél minden kérdésre adott felelet pontszáma magasabb. /Okait az egyes kérdésekre adott válaszok részletes elemzése során ismertettem./
2. A magnetofonos módszer hatása egyazon ismeret különböző oldalaira egyenletesebb, mint a hagyományos módszeré. Az előbbi módszerrel tanított ismeret elsajátításáról tájékozódó 4 kérdésre adott válaszok arányszámának legnagyobb különbsége 14 %. /"A" kérdés 58, "B" 72 %./ Ugyanez a hagyományos módszer esetében 39 %. /"A" kérdés 11, "C" 50 %./ Okát abban látom, hogy a magnetofon kizárja az óra szerke-

zetének aránytalanságát. A felvett anyag meghatározza azt az időtartamot, melyet az egyes didaktikai feladatok megoldására szánunk.

3. A két görbe emelkedése és esése hasonló. Távoltságuk a B pontban 30, a C pontban 29, a D pontban 20 egység. Tehát kérdéscsoportonként a növekedés mértéke csak kis eltérést mutat. Ez ismét az egyenletes ráhatás /v.ö. 2.pont/ bizonyítéka.

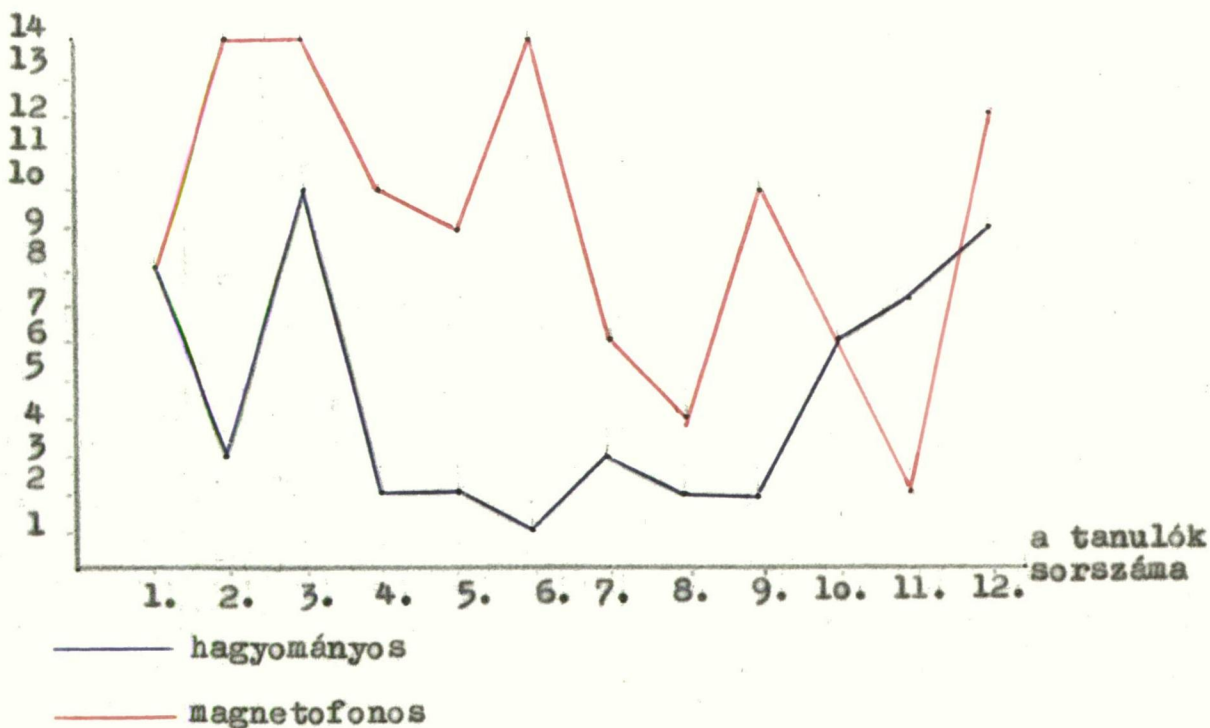
4. Végül a grafikon kimutatja az általánostól eltérőt. A görbék hasonló futását az "A" válaszokkal elért eredmény megtöri. Ennek okáról már az előbbieken szó volt. /v.ö.

A. 1-4. pont./

2. ábra

A tanulók egyéni teljesítményének vizsgálata grafikonon

pontszám

A megszerezhető legmagasabb összpontszám mindkét fogalom esetében minden tanuló számára 14 volt. Ez tette lehetővé a pontszámok grafikus ábrázolását.

A hasonlat mérésekor senki nem érte el az elérhető maximális pontszámot. A megszemélyesítés mérésekor 3 tanuló szerezte meg mind a 14-et. Hasonlatból a legkisebb megszerzett pontszám 1 volt. 1 tanuló ért el ilyen eredményt. Megszemélyesítésből 2 pont volt a legkevesebb, s ennyit szintén egy tanuló szerzett, a többiek jobb eredményt produkáltak.

A görbék két helyen érintik, egy helyen metszik egymást.

Ez annyit jelent, hogy magnetofonos módszerrel

9 tanuló /a tanulók 75 %-a/ jobb,

2 tanuló azonos /17 %/,

1 tanuló gyengébb /8 %/ eredményt ért el, mint hagyományos módszerrel.

A görbék futása nem párhuzamos. Eltérés - a magnetofonos módszer szempontjából nézve - pozitív irányban a 2. és 6. sorszámú, negatív irányban az 1. , 10. és a 11. sorszámú tanulónál van.

A 2. és 6. sz. gyermek fogalmazási érdemjegye 4. osztályban négyes /jó/ volt. Mindkét tanuló igen értelmes, jó kombinatív készséggel rendelkezik, órákon igen aktív.

Az 1. és 11. sz. gyermek 4. osztályos fogalmazási érdemjegye kettes /elégséges/. Az 1. sz. az 5. osztályt ismétli, a 11. sz. a 4. osztályt megismételte. A 10. sz. tanuló fogalmazási érdemjegye közepes. Mindhárman nehéz felfogású, órákon passzívan viselkedő gyermekek.

A fentiekből következik, hogy a magnetofon alkalmazása ked-

vez a jó felfogású, aktív, jó kombinatív készséggel rendelkező tanulóknak. Kedvezőtlen a lassu gondolkodású gyermekek számára. Ennek valószínű oka, hogy ezek a tanulók nem képesek követni a szalag-diktálta ritmust, s egy meg nem értett mozzanat forrása a további meg nem értésnek is.

2. témapár: A világos stílus - szabatosság

A világos stílust magnetofonnal, a szabatosságot hagyományos módon tanítottam. Párbaállításukat a következők indokolták:

1. Mindkét téma az előző témapár tagjaihoz viszonyítva elvontabb jellegű.
2. Mindkét téma összetett.
3. Mindkét téma közös nemfogalom alá tartozik, /a helyes stílus/, s egymáshoz képest mellérendelt felfogalmak.
4. Mindkét fogalom meghatározása két ítéletből áll. Az első ítéletben a lényeges jegyek felsorolása szerepel, a másodikban az ezek ellentétei.
5. Mindkét fogalom körében 3 alapvető hibát lehet elkövetni. Az ellenőrző kérdések az anyag elsajátításának 4 oldalát vizsgálják. Ezek a következők: A meghatározás ismerete, hibák felismerése adott szövegben, a felismert hibák kijavítása, a helyes stílus követelményeinek betartása. A kérdések konkrét megfogalmazása a következő volt:

A. A meghatározás ismerete

Mikor világos a stílus ?

Mikor szabatos a stílus ?

Pontértéke:

Válasz: rossz hiányos szó szerinti értelem sz.

pontszám: 0 1 2 3

"Rossz" a válasz, ha a lényeges ismertetőjegyek elmaradnak, vagy ha a tanuló nem válaszol.

"Hiányos", ha egy vagy két nem döntő ismerv elmarad. Pl. Világos a stílus, ha érthető. Ellentéte a homályosság.

"Szó szerinti" a válasz, ha a tankönyv szövegével egyezik.

/Magyar irodalmi olvasókönyv 5. 45. o./

"Értelem szerinti", ha a tankönyv szövegének tartalmát a tanuló saját szavaival fogalmazza meg. Pl. Ha egyszerűen és érthetően mondjuk el mondanivalónkat, stílusunk világos.

Ennek ellentéte e homályosság. Stílusunk akkor homályos, ha bonyolult, félreérthető vagy érthetetlen.

B. Hibák felismerése adott szövegben

Kérdés:

Hibásak vagy hibátlanok a következő mondatok?

/1/ Hófehérke eljutott egy alacsony szerkezethez, egy fura alkotmányhoz, s azzal a céllal ment közelebb, hogy elviseli a behatolás kockázatát. /2/ Benn talált egy miniatűr excágot, a menüt végigette, majd lefeküdt, így debütált vendéglátóinál. /3/ Amikor az egyik törpe észrevette, hogy ettek a tányérjából, csodálkozott. /4/ A zajra felébredt.

Ird a számokhoz, hogy a szövegben a szám után következő mondat hibátlan-e, s ha hibás, mi a hibája ?

/1/ /Homályos, bonyolult./

- /2/ /Érthetetlen./
/3/ /Hibátlan, világos./
/4/ /Félreérthető./

Kérdés:

Hibásak-e vagy hibátlanok a következő mondatok?

- /1/ A kegyetlen , gonosz zsidók egy kincses teli házban laktak, amely meg volt töltve drágaságokkal, /2/ Jancsi be- ment hozzájuk. /3/ Itallal kínálták, s ő védte a bort.
/4/ A fenekére néztek.

Ird a számokhoz, hogy a szövegben a szám után következő mondat hibátlan-e, s ha hibás, mi a hibája ?

- /1/ /Szószaporítás/
/2/ /Hibátlan./
/3/ /Pongyolaság, rossz szóhasználat./
/4/ /Szófukarság./

A fenti zárójelekben a várt helyes válaszok szerepelnek.
A feladatlapokon csak a számok voltak rajta.

Pontérték:

felismerés:	egyet sem	1 hibát	2 hibát	3 hibát
pontszám:	0	1	2	3

C. A hibák javítása

Feladat:

A következő számok mellett javítsd ki a megfelelő számú hibás mondatot!

/1/

/2/

/3/

/4/

A számok után többféle helyes megoldás is lehetséges.

Ez a kérdés azonos volt a világos stilus és a szabatosság mérésekor.

Pontérték:

javítás:	egyet javít	kettőt j.	hármát j.	egyet sem j.
pontszám:	2	4	6	0

D. Alkalmazás szövegben

Feladat:

Ird le 6-7 mondatos fogalmazásban, hogyan menekült meg a szárnyas királyfi a királykisasszonnyal! Ügyelj a stilus világosságára!

Ird le 6-7 mondatos fogalmazásban, mi történt a zshiványok tanyáján! Ügyelj a stilus szabatosságára!

Pontérték:

vét a világos /szabatos/ stilus ellen	0 pont
egyéb fogalmazási hibák	3 pont
kifogástalan fogalmazás	5 pont

A pontozásnál a helyesírási hibákat nem vettem figyelembe.

A kérdések ilyen csoportosítása a következő szempontok szerint történt:

A. E kérdés választását ugyanazok indokolják, mint az előző témapár "A" kérdésének megválasztását.

B. A világos ill. a szabatos stilus követelményeivel az a

tanuló van tisztában, aki a számára ismeretlen szövegben is fel tudja fedezni a követelmények megszegését. A szöveg kizárólag erre a célra van összeállítva. Forrása a tanulók által legutóbb tanult irodalmi anyagrész, hogy a tartalmi rész feldolgozása ne okozzon nehézséget, ne terelje el a tanulók figyelmét a feladatról. Arra törekedtem, hogy a két szöveg nehézségi foka azonos legyen.

C. Az előbbinél nehezebb foku feladat. A tanulóknak kell újrafogalmazni a mondatokat, ügyelni kell arra is, hogy az illeszkedjék az előzőhöz. A világos stílus mérési anyagának "C" kérdésében a 2.sz. mondat javítása nehézséget okoz, mivel a szöveg az idegen szavak miatt érthetetlen. Ezért itt helyes válaszként fogadtam el azt, ha valaki "Nem tudom javítani.", "Nem értem." választ irta be. A feladat nehézségi fokát a helyes válaszonkénti két ponttal nyomatékosítottam.

D. E kérdés megválaszolásakor a tanuló már "álkot". A helyes stílus ellen vétőknél minőségi különbséget nem tudtam tenni, hiszen nem valószínű, hogy ilyen terjedelmű fogalmazásban több esetben is hasonló hibát vétsenek. A fogalmazásokban feltétlenül szerepet játszik az ösztönösség, amikor a tanulók a helyes stílus követelményeire nem is gondolnak, csak "fogalmaznak". A feladat szövegében ezért hangsúlyoztam ki, hogy ügyeljenek a stílus helyességére.

Az eredmények vizsgálata

A II. táblába foglaltam a 2. témapár mérésekor kapott eredményeket. A tábla felépítése azonos az I. tábláéval.

II. tábla

A 2. témapár méréseredményei

A tanuló sz.	A fogalmak megnevezése	A kérdések pontszáma				Össze- sen	4.o.fog. jegye
		A	B	C	D		
1.	Világosság	1	1	2	0	4	2
	Szabatosság	1	2	2	0	5	
2.	V.	2	2	2	4	10	4
	Sz.	3	2	2	4	11	
3.	V.	3	2	2	5	12	5
	Sz.	3	1	2	5	11	
4.	V.	1	1	0	3	5	2
	Sz.	1	2	0	5	8	
5.	V.	1	1	2	3	7	3
	Sz.	1	1	2	3	7	
6.	V.	2	2	4	3	11	4
	Sz.	2	0	0	0	2	
7.	V.	2	0	0	3	5	2
	Sz.	3	0	0	0	3	
8.	V.	3	0	0	3	6	3
	Sz.	3	2	4	0	9	
9.	V.	3	2	4	5	14	3
	Sz.	2	2	4	5	13	
10.	V.	3	3	6	5	17	3
	Sz.	2	3	4	3	12	
11.	V.	2	0	2	3	7	2
	Sz.	2	0	2	3	7	
12.	V.	2	1	2	5	10.	4
	Sz.	2	0	2	3	7	
Össz.	V.	25	15	26	42	108	
	Sz.	25	15	22	31	95	

A II. tábla értékelése

A. A meghatározás ismerete

A tanulók által megszerezhető összpontszám: 36.

A megszerzett pontok száma:

Világos stílus /a továbbiakban V/ : 25 - 69 %

Szabatoság /a továbbiakban Sz/ : 25 - 69 %

A lehetséges 3 pontot megszerezte:

V : 4

Sz: 4

A két témában egyetlen olyan válasz sem akadt, amelyik értékelhetetlen lett volna.

Eredményesség szempontjából a két módszer között különbség nincs. Nemcsak az összpontszám, hanem a maximális pontot szerzett tanulók száma is egyezik.

Ugy tűnik, hogy e fogalmak meghatározásának tanításakor nem célszerű a hagyományos módszernél jóval nagyobb energiabefektetést igénylő magnetofonos módszer alkalmazása. Ennek oka vizsgálatot igényel.

1. Ami az előző és a jelenleg tárgyalt témapár között döntő különbség : A hasonlathoz és megismeréshez képest a világosság és szabatoság összetett fogalom. Az egyszerűbb fogalmat kevesebb oldalról kell megvilágítani, mint az összetettet.

2. A két módszer közötti döntő különbség: A hagyományos módszerben a megismertetés direkt módja az uralkodó. A tanulók a meghatározást a tankönyv vagy a nevelő segítségével -

vagy éppen közlése alapján - állapítják meg vagy fogadják el. A magnetofonos módszer alkalmazásakor a megismertetés indirekt módja dominál. A céltudatosan összeállított szöveg segítségével, annak elemzése során a tanulók önállóan jutnak el a meghatározás megismeréséig.

3. Az 1-2. pont összevetéséből megállapítható: A tanulók összetettebb fogalmak feldolgozására magnetofonos módszerrel sem képesek nagyobb hatásfokkal, mint hagyományos módszerrel.

Ezt a gyakorlat is alátámasztotta. A szabatosság feldolgozásakor a tankönyv szövegének elemzésére támaszkodva hamarabb jutottak el az ismeretig, mint a világos stílus magnetofonos feldolgozásakor. Ez utóbbiban a tanulók első hallásra nem ismerték fel a szöveg~~h~~ibát, néha többszöri ismétlésre is szükség volt. Ez a gyakorlástól vette el az időt.

E kérdés mutatószáma:

$$m = \frac{p_1}{p_2} \cdot 100 = \frac{25}{25} \cdot 100 = 100 \%$$

A mutatószám kiszámítása itt csak formaság, hisz az elért azonos pontszám egymáshoz viszonyítva 100 %-ot jelent.

B. Hibák felismerése

A megszerzhető összpontszám: 36

A megszerzett pontok száma:

V	:	15	-	41 %
Sz	:	15	-	41 %

Egyetlen hibát sem ismert fel:

V : 3

Sz : 4

A lehetséges 3 pontot megszerezte:

V : 1

Sz : 1

E kérdésre adott válaszok pontszámában sincs különbség. Elméletileg itt kellett volna mutatkoznia, mert az új anyag feldolgozása során a tanulók eleve hibás szövegből indultak ki. Ez feltételezi a későbbi könnyebb felismerést. A feltételezés nem vált valóra. Okát a következőkben látom:

A kiinduló szöveg helytelenségének első hallásra való fel nem ismerése - volt olyan mondat is, melyet többször kellett ismételni - /v.ö. A./3. pont./ a későbbiek során gátló tényezőként lépett fel. /A sikerélmény hiánya./

Hozzájárult még az is, hogy az új anyag feldolgozásának elhúzódása miatt a rögzítő részben nem jutott idő minden hibatípus felismerésének gyakorlására.

E kérdés mutatószáma 100 %. /15:15/

C. A hibák javítása

Megszerezhető összpontszám 72.

A megszerzett pontok száma:

V : 26 - 36 %

Sz : 22 - 30 %

Minden hibát javított:

V : 1

Sz : 0

Egyetlen hibát sem javított:

V : 3

Sz : 3

A B. és C. pont adatait összevetve megállapítható, hogy mindazok a tanulók, akik a hibák közül valamennyit felismerték, legalább egyet javítani tudtak.

Ellentmondás mutatkozik a szabatosság adatainál. A 4 tanuló közül, aki egyetlen hibát sem ismert fel, 1 gyermek 1 mondatot helyesre javított. Ennek reális magyarázatát nem találtam, ezért kivételnek tekintem.

A világos stílus követelményei ellen vétő mondatok közül a homályos fogalmazást 5, az érthetetlen 8, a félreérthetőt 2 tanuló ismerte fel. A homályos mondatot 3, az érthetetlen 8, a félreérthetőt 2 gyermek javította. /Az érthetetlen mondatot 2 leegyszerűsítette, 6 pedig utalt arra, hogy nem érti, ezért nem tudja javítani.

A szabatos stílus követelményei ellen vétő szövegből a szószaporitást 8, a szófukarságot 6, míg az oda nem illő kifejezést mindössze 1 tanuló ismerte fel. A 8 közül 7 ki is javította a szószaporító mondatot, a szófukarságot 3 gyermek tudta helyrehozni, 1 tanuló pedig kicserélte az oda nem illő kifejezést.

A kérdés mutatószáma:

$$m = \frac{p_1}{p_2} \cdot 100 = \frac{22}{26} \cdot 100 = 84 \%$$

D. Alkalmazás szövegben

Megszerezhető összpontszám 60.

A megszerzett pontok száma:

V : 42 - 70 %

Sz : 31 - 51 %

Kifogástalanul fogalmazott:

V : 4

Sz : 3

Vétett a szabályok ellen :

V : 1

Sz : 4

A világosság szabályai ellen vétő tanuló bonyolult magfogalmazású mondatot irt.

A szabatosság ellen vétők közül 3 bőbeszédű, egy szűkszavu volt. A bőbeszédűség a közlendők tulságos "körülmagyarázásából" adódott.

A kérdés mutatószáma:

$$m = \frac{p1}{p2} = \frac{31}{42} \cdot 100 = 73 \%$$

A mutatószámok összehasonlítása

A mutatószámok a következők:

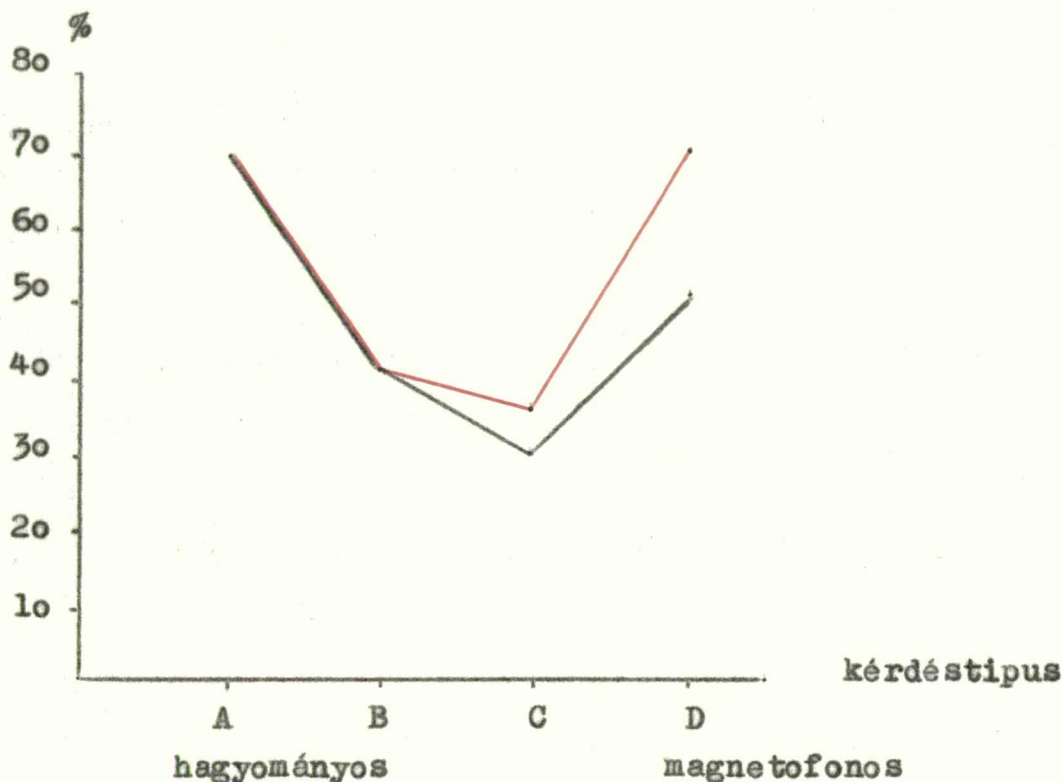
A = 100 %   B = 100 %   C = 84 %   D = 73 %

A számok a következőket mutatják:

Összetett fogalom esetén a meghatározás ismeretét nem mélyíti, a hibák felismerését nem könnyíti meg a magnetofonos módszer. Segít a hibák kijavításában, a követelmények betartásában.

3. ábra

Az elért és elérhető pontszámok arányának grafikus ábrázolása

A grafikonról a következők olvashatók le:

1. Az A. és B. kérdésekre adott válaszok eredményében eltérés nincs.
2. A görbék széttartóak. A C. kérdésben kisebb, a D. kérdésben nagyobb az eltérés a magnetofonos módszer javára. Ennek alapján megállapítható, hogy e módszer magában a fogalmazó /megfogalmazó/ tevékenységben ad nagyobb segítséget.
3. A görbék U alakúak. Magasabb a válaszok értéke az A. kérdésre adott válaszoknál a B. és C. kérdésre adott válaszokhoz viszonyítva. A különbség arra enged következtetni, hogy a tanulók reprodukтив képessége jobb, mint a produktiv. Ennek ellentmond a D. kérdésre adott válaszok magas pontértéke. Ez az a kérdés, melynek megoldásához a legtöbb pro-

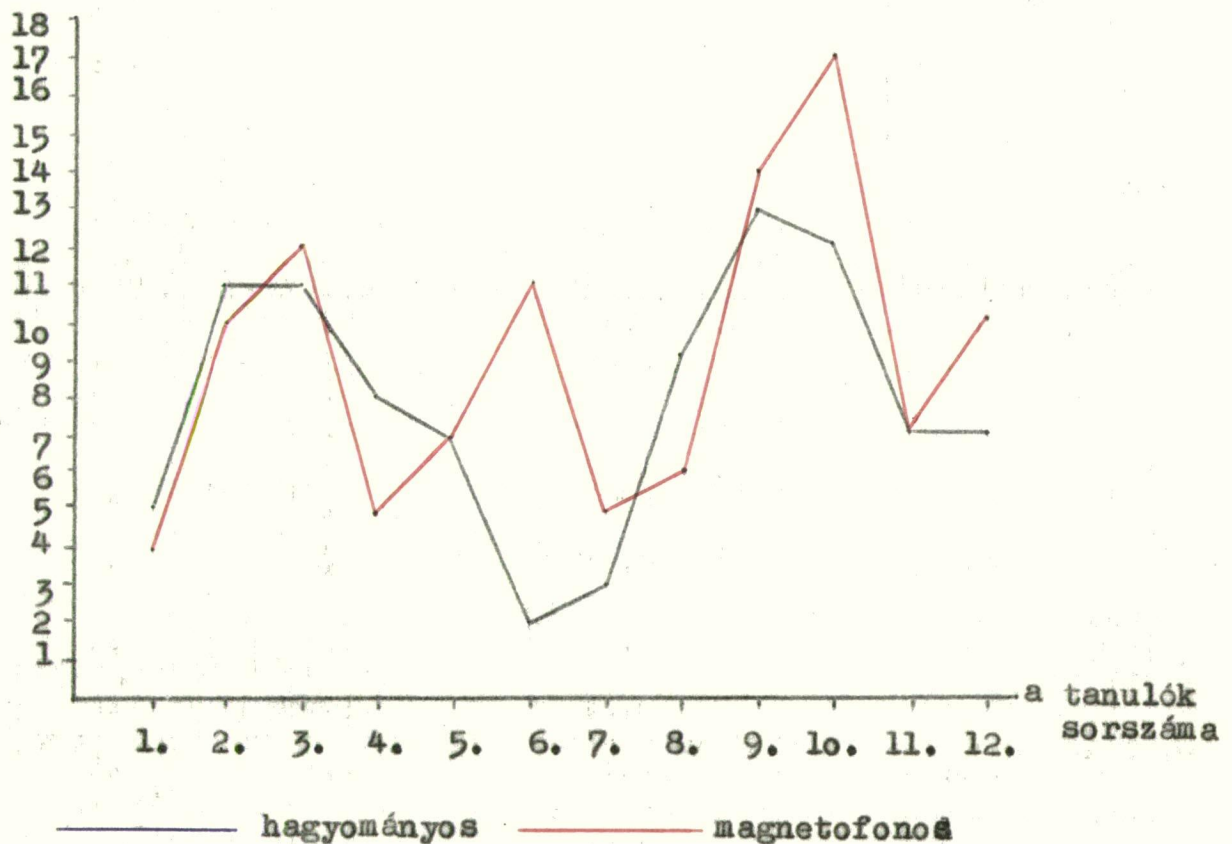
duktív készség kell. A D. kérdés magas pontértékét a következőkkel magyarázom:

A 4 kérdés közül 3. osztály óta ezt gyakorolják legtöbbször. Az alkotás teljes szabadsága lehetővé teszi, hogy a tanulók a számukra nehéz vagy homályos eseteket kikerüljék. A megoldások variánsainak száma nagyobb a többenél.

4. ábra

A tanulók egyéni teljesítményének ábrázolása grafikonon

pontszám

A megszerezhető összpontszám minden tanuló számára 17.

A világos stílus mérésekor ezt 1 tanuló szerezte meg, a szabatos stílusnál egy sem.

A világos stílus mérésekor szerzett legkevesebb pont 4, 1 tanuló szerzett ennyit, a szabatoság mérése során 2,

szintén egy tanuló teljesítménye.

A görbék két helyen érintik, 4 helyen metszik egymást. Ez annyit jelent, hogy magnetofonos módszerrel

6 tanuló /a tanulók 50 %-a/ jobb,

2 tanuló /17 %/ azonos,

4 tanuló /33 %/ rosszabb eredményt ért el, mint hagyományos módszerrel.

A görbék több ízben átszelik egymást. Bár a magnetofonos módszer javára mutatkozik pontszám-többlet, ez azonban nem meggyőző. Hogy melyik tanuló melyik módszerrel teljesít többet, teljesen rapszódikus, törvényszerűség nem mutatható ki. Valószínűleg a pillanatnyi figyelem, az otthoni felkészülés döntött egyik vagy másik módszer javára.

Következtetés:

Összetett fogalom tanításakor a magnetofon alkalmazásával felmerülő többletmunka nem hoz arányos eredménynövekedést.

A módszer felhasználása fogalmanként alapos megfontolás tárgyát képezze.

3. témapár: Elbeszélő fogalmazás - leíró fogalmazás

Az elbeszélő fogalmazást magnetofonnal, a leíró hagyományos módon tanítottam.

Párbaállításuk alapvető oka az volt, hogy mindkettő fogalmazás, csupán műfajuk eltérő. Mindkettő a tanulók alapvetően önálló tevékenységét igényli. Ezen belül:

1. Mindkettő tagolása azonos.

2. Mindkettő felépítése valamilyen logikai rend szerint történik.

3. Mindkettőben használatosak a stilus élénkségének eszközei, a szemléletesség eszközei.
4. A legáltalánosabb szabályszerűségek mindkettőnél azonosak.
5. Mindkettőről vannak elemi ismereteik a tanulóknak, s ez osztályban bővítik új jegyekkel.

Az előző témapároktól lényegesen különbözik. E témapár tagjai külön-külön fölé vannak rendelve az előző két témapár tagjai mindegyikének. Az első témapár tagjai a jó fogalmazás eszközei, a második témapár tagjai pedig a jó fogalmazás ismertetőjegyei. Ebből következik, hogy az előbbieknél jóval összetettebb feladat.

Másik különbség, hogy az eddigi témapárok tagjai teljes egészében újak voltak a tanulók számára. E témapár tagjai a tananyagban koncentrikus felépítésűek. A 3. osztálytól kezdve már sok elemét megismerték. 5. osztályban az a feladat, hogy ezekre az ismeretekre építve új ismertetőjegyekkel bővítsük ezeket a fogalmakat. Ezek közül a legfontosabb: "Az anyag elrendezése az elbeszélő és leíró fogalmazásoknál." /Tanterv és utasítás^{229.} o. / Míg az előző témáknál indukciós szöveg elemzésére támaszkodva jutottak el a tanulók az új ismeretig, itt a tanulók régebbi ismereteinek felidézése, s az újnak ebbe történő beillesztése a feladat.

A felmérő kérdések az anyag rendszerezettségének és a beépített új ismeretek szilárdságának 3 oldalát vizsgálják. Ezek a következők: A jó fogalmazás ismérvei, az ismeretek alkalmazása fogalmazásban, végül a hibák felismerése szövegben.

A kérdések konkrét megfogalmazása a következő:

A. A jó fogalmazás ismérvei

Feladat:

Sorold fel, mit kell tudni a jó elbeszélő fogalmazásról!

Sorold fel a leíró fogalmazás anyagának elrendezési módjait!

Az anyag feldolgozása alapján helyes válasznak fogadtam el:

Elbeszélő fogalmazás: Ügyelni kell az időrendre!

Csak a lényeges eseményeket írjuk le!

Nem szabad cserélgetni a jelen és
mult idejű igéket!

Leíró fogalmazás anyagának elrendezési módja:

Közelről haladunk távolra.

Távolról haladunk közelre.

Egymáshoz viszonyítjuk a dolgokat.

Pontértéke: Ahány lényeges ismérv, annyi pont. /Maximum: 3/

B. Az ismeretek alkalmazása fogalmazásban

Feladat:

Írj 8-9 mondatos fogalmazást Vetélkedő az iskolában címmel!

Írj 8-9 mondatos fogalmazást Tavasz a határban címmel!

Pontérték: 0-5 pontig.

C. Adott fogalmazás hibáinak felismerése

Feladat:

Keresd meg a következő fogalmazás hibáit! Írd le, milyen hibákat találtál, s írd utána a hibás mondatok számát!

Reggel az osztályban /Elbeszélés/

/1/ Fél 8 van. /2/ A gyerekek az osztályban vannak.
/3/ Becsengetnek. /4/ A hetes kiment a táblához. /5/ A fel-
adatnézők ellenőrzik a házi feladatot. /6/ A tanulók úgy zug-
nak, mint a méhkas. /7/ Mindenki beszél, Pista is, Pali is
Laci is. /8/ Várják a csengetést.
/9/ Belép a tanár, kezdődik az óra.

Hibák: 1-2. mondat: Szóismétlés.

3-4. " : Jelen és múlt idejű ige váltása.

7. " : Lényegtelen.

8. " : Helytelen időrend.

Feladat:

Keressd meg a következő fogalmazás hibáit! Írd le, milyen
hibákat találtál, s írd utána a hibás mondatok számát!

Házunk tája /Leírás/

/1/ A ház előtt virágok vannak. /2/ A látóhatár szélén nyár-
fák vannak. /3/ A ház mögött erdő. /4/ A nyárfák mellett le-
gelő. /5/ Két kisfiú fogót játszik. /6/ Az egyik elesett,
azután felkelt. /7/ A másik utána szaladt.
/8/ Ilyen a mi házunk tája.

Hibák: Bevezetés hiánya.

1-2. mondat: Szóismétlés

1-4. mondat: Rossz sorrend.

6-7. mondat: Oda nem illő elbeszélő rész.

Pontérték:

Hibánként 1-1 pont, maximálisan 4 pont. A pontértékben a helyesírási hibákat nem tüntettem fel.

A kérdések csoportosítása a következő szempontok szerint történt:

A. Ennél a kérdésnél részletesebben szólok az anyag feldolgozásáról. Az elbeszélő fogalmazásról tanulandók - véleményem szerint - a tankönyvben tulságosan zsufoltan szerepelnek. /Magyar irodalmi olvasókönyv 5. 155.o./ Minden szemléltető anyag nélkül közli a tudnivalókat. Ezek nincsenek elkülönítve aszerint, hogy csak az elbeszélő fogalmazásra, vagy általában a fogalmazásra vonatkoznak. /Pl. Az események időrendje, a párbeszéd elsősorban az elbeszélő fogalmazás jellemzői, a világosság és szabatosság minden jó fogalmazás jellemzője./ Ezeket az anyag feldolgozása során elkülönítettem, s az "A" kérdésre adott válaszokat is a feldolgozás szerint vártam. A leíró fogalmazás tárgyalásánál követtem a tankönyv gondolatmenetét. /I.m. 167.o./

B. E kérdés megoldása során az előző ismeretek alkalmazására van szükség. Az értékeléskor felmerülhet az ösztönösség és tudatosság kérdése. Ahhoz, hogy a tanuló a két műfajt ne keverje, tudatosságra van szükség, ahhoz viszont, hogy az események időrendje, a leírás sorrendje helyes legyen, ösztönösség is elegendő lehet. Mivel ez a lehetőség mindkét műfajban azonos, a mérés eredményét nem befolyásolja. A pontozás hasonlóképpen történik, mint a hagyományos osztályozás azzal a különbséggel, hogy 0 pontot is lehet szerezni. Így nagyobb a differenciálás lehetősége. Hibája a

pontozásnak, hogy nincs meg az objektív mérése, amivel a különbségek kimutathatók teljes pontossággal. A szubjektivitás hátrányait ellensúlyozza, hogy a külső körülmények azonosak. /Azonos tanulók, azonos értékelő személy, azonos szempontok./

C. E kérdés célja az ismeretek alkalmazásának indirekt módja. Ez az előbbi kérdésben felmerülő ösztönösséget teljes egészében kizárja. A hibák legtöbbje összefüggésben van az "A" kérdésben követelt ismérvekkel. Mindkét fogalmazásban 4-4 fogalmazási hibát rejtettem el.

Az eredmények értékelése

A 3. témapár mérésekor elért eredményeket a III. táblába foglaltam. Felépítése azonos az első két tábláéval azzal a különbséggel, hogy a kérdések száma eggyel kevesebb.

III. tábla

A 3. témapár méréseredményei

A tanuló lók sz.	A fogalom megnevezése	A kérdések pontszáma			Össze- sen	4.o.fog. jegye
		A	B	C		
1.	Elbeszélő fog.	2	4	2	8	4
	Leíró fog.	0	2	0	2	
2.	E.	3	4	2	9	5
	L.	3	4	2	9	
3.	E.	3	0	1	4	2
	L.	0	1	1	2	
4.	E.	3	4	2	9	3
	L.	2	3	3	8	
5.	E.	3	4	2	9	4
	L.	3	4	1	8	
6.	E.	2	3	2	7	3
	L.	3	2	1	6	
7.	E.	3	1	1	5	2
	L.	3	1	2	6	
8.	E.	2	3	0	5	3
	L.	3	1	1	5	
9.	E.	2	2	2	6	3
	L.	3	3	2	8	
10.	E.	2	4	2	8	3
	L.	3	2	1	6	
11.	E.	1	2	2	5	2
	L.	2	0	0	2	
12.	E.	3	5	2	10	4
	L.	3	2	1	6	
Össz.	E.	29	36	20	85	
	L.	28	25	15	68	

A III. tábla értékelése

A. A jó fogalmazás ismérvei

A tanulók által megszerezhető összpontszám 36.

Megszerzett pontok száma:

Elbeszélő fogalmazás /a továbbiakban E/: 29 - 80 %

Leíró fogalmazás /a továbbiakban L/: 28 - 77 %

A lehetséges 3 pontot megszerezte:

E : 6

L : 8

Az ismérvek közül egyet sem tudott:

E : 0

L : 2

A két módszer között eredményességben számottevő különbség nincs. Egy olyan dolog van, ami a magnetofonos módszer javára szól: a jobb átlagteljesítmény. Mint a fentiekből kitűnik, az elbeszélő fogalmazás ismérvei közül minden tanuló felsorolt legalább egyet.

Ha összehasonlítjuk a két témából felsorolandó jegyeket, megállapíthatjuk, hogy a leíró fogalmazásnál kért 3 válasz között sokkal nagyobb az asszociatív kapcsolat lehetősége, mint az elbeszélő fogalmazás válaszai között, ezáltal felidézése is könnyebb. Ennek tanúsága az is, hogy a leíró fogalmazásnál több tanuló szerezte meg a lehetséges 3 pontot. S ennek ellenére jobb az elbeszélés átlaga.

A kérdés mutatószáma:

$$m = \frac{28}{29} \cdot 100 = 96 \%$$

B. Az ismeretek alkalmazása fogalmazásban

Megszerezhető összpontszám 60.

Megszerzett pontok száma:

E : 36 - 60 %

L : 25 - 41 %

Kifogástalan fogalmazás 1 akadt az elbeszélés műfajában.

Értékelhetetlen /o pontos/:

E : 1

L : 1

Az értékelhetetlen elbeszélő fogalmazás hibája az események időrendjének oly mértékű keveredése volt, amely a fogalmazás érthetlenségéhez vezetett.

A leíró fogalmazásban o pontos tanuló elbeszélő fogalmazást írt a ház körüli tevékenységről.

Az elbeszélő fogalmazás legáltalánosabb hibája az elbeszélés szintelensége. Nagyon kevesen alkalmaznak a szemléletesség eszközeiből egyet-egyet. Párbeszédes rész nem fordul elő egyben sem. A 12 fogalmazásban 2 óhajtó mondatot találtam, a többi kijelentő. Ezekben jelentkezik a feldolgozás hiányossága. A lényeges jegyek alapos begyakorlása mellett nem jut elegendő idő a fentiekre, a szalag csak emlékeztet rá. Jelentkeznek az előnyök is. Egy fogalmazásban sem fordul elő az igeidők cserélgetése, s csak kétfőben van időrendi hiba. /Az egyik súlyos, a másik kevésbé./ Egyetlen dolgozat sem vész el a részletekben.

A leíró fogalmazások általános hibája a létigék ismételtetése. A szintelen fogalmazás itt is uralkodó. A dolgozatokban /12/ 9 megismerősítés, 2 hasonlat található. Legtöbb gyermek

megelégszik a tárgyak egyszerű felsorolásával. Hiba még a befejezések sematikussága is. A fogalmazások jó oldala: Az egy értékelhetetlen dolgozaton kívül csak egyben fordul elő a rendszertelen leírás.

A kérdés mutatószáma:

$$m = \frac{25}{36} \cdot 100 = 69 \%$$

C. Adott fogalmazás hibáinak felismerése

Megszerezhető összpontszám 48.

A megszerzett pontok száma:

E : 20 - 42 %

L : 15 - 30 %

Olyan tanuló nem volt, aki minden hibát felismert.

Egy hibát sem ismert fel :

E : 1

L : 2

Az elbeszélő szövegben a felismert hibák nagy többségét a felcserélt igeidők s az időrend megsértése teszik ki. Néhányan felismerik a lényegtelen, felesleges mondatot, de a szóismétlés valamennyiük figyelmét elkerüli.

A leírásban a felismert hibák közel egyenlő arányban oszlanak meg. Legkevesebb tanulónak a bevezetés hiánya tűnik fel.

A kérdés mutatószáma:

$$m = \frac{15}{20} \cdot 100 = 75 \%$$

A mutatószámok összehasonlítása

A mutatószámok a következők:

A = 96 %

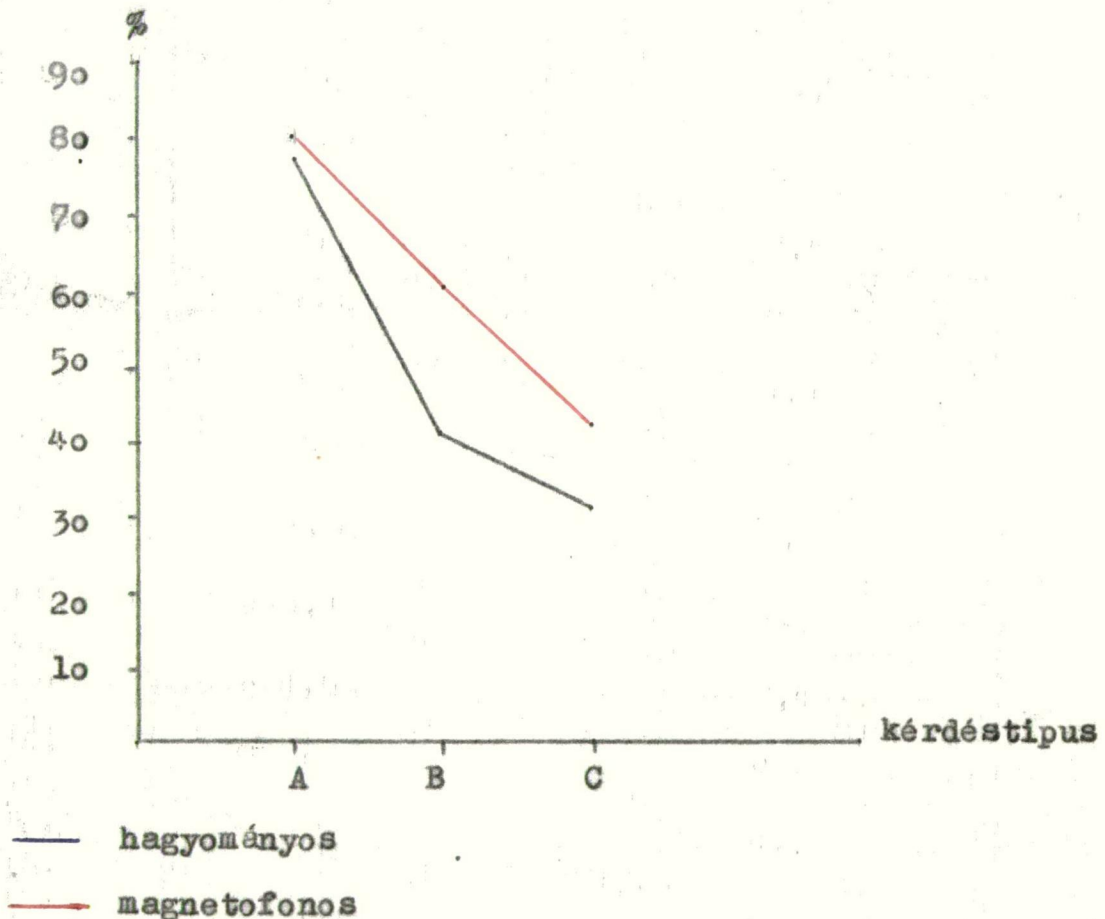
B = 69 %

C = 75 %

A számok azt tükrözik, hogy az első kérdésben csak viszonylag kevés előnyt jelent a magnetofon használata. /V.ö. A. pont./ Jelentős az eredménynövekedés a fogalmazási ismeretek direkt és indirekt alkalmazásában.

5. ábra

Az elért és elérhető pontszámok arányának grafikus ábrázolása

A grafikonról a következők olvashatók le:

1. Az "A" kérdésre adott válaszok értékében az eltérés kicsi, a "B" és "C" kérdésekben jelentős.
2. A görbék nem metszik egymást, tehát a magnetofons mód-

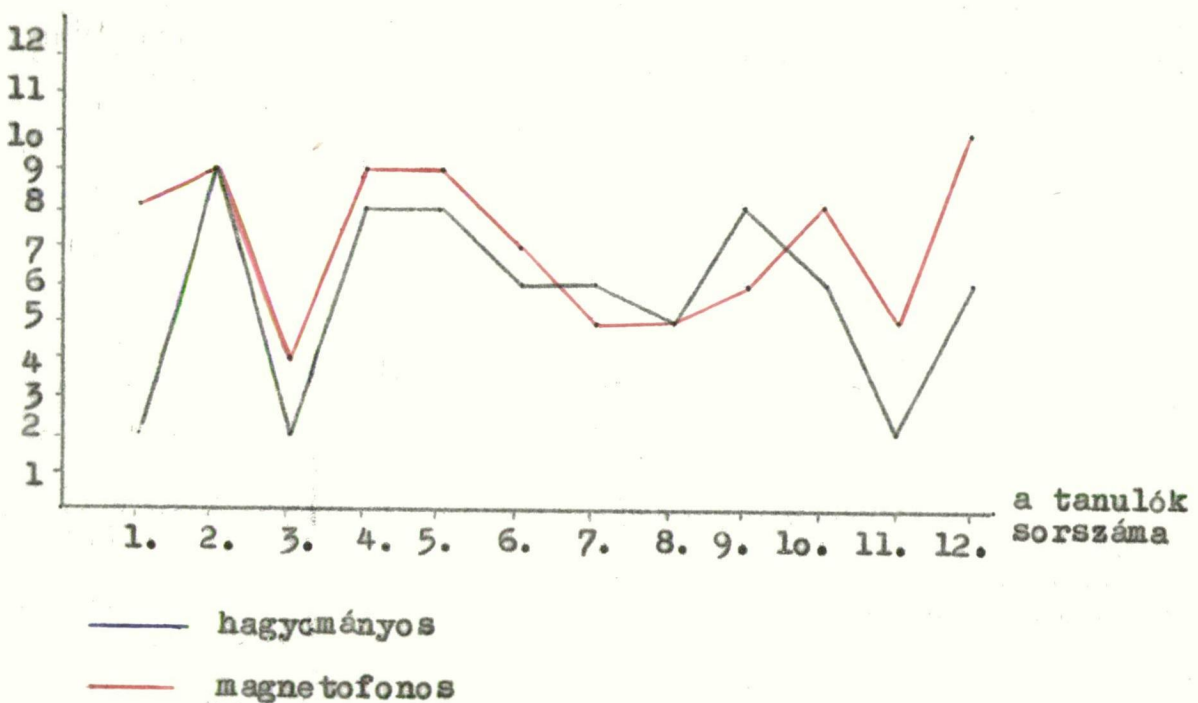
szer mindhárom kérdésben eredményesebb.

3. A legjelentősebb javulás az ismeretek alkalmazásánál, tehát a tulajdonképpeni fogalmazásnál, a fogalmazástanítás végcéljánál mutatható ki.

6. ábra

A tanulók egyéni teljesítményének ábrázolása grafikonon

pontszám

A megszerezhető összpontszám minden tanuló számára 12.

Ezt a pontszámot egyetlen tanuló sem érte el. A legmagasabb megszerzett pontszám : 10. Ezt egy tanuló érte el elbeszélő fogalmazásban nyújtott teljesítményével.

Az elbeszélő fogalmazásban elért legkisebb pontszám 5, /1 tanuló/, a leíró fogalmazásban 2, /3 tanuló/.

A görbék két helyen érintik és két helyen metszik egymást.

Ez annyit jelent, hogy magnetofonos módszerrel

8 tanuló /a tanulók 66 %-a/ jobb,

2 tanuló /17 %/ azonos,

2 tanuló /17 %/ gyengébb eredményt ért el, mint hagyományos módon.

A görbék futása nem párhuzamos. Nagy az eltérés az 1. sz. tanuló esetében a magnetofonos módszer szempontjából pozitív irányban, a 7. és 9. sz. tanuló esetében negatív irányban. A pozitív irányban eltérést mutató tanuló 4. osztályos fogalmazási érdemjegye 4 /jó/. Jó képességű tanuló. /Érdekes megjegyezni, hogy ugyanez a tanuló az 1. témapárnál szintén a pozitív eltérőknél szerepel mint 2. sz./

A 7. és 9. sz. tanuló 4. osztályos érdemjegye elégséges ill. közepes. Gyenge képességű tanulók.

Ezek az adatok megerősítik az 1. témapár egyéni teljesítményeinek grafikonjából levont következtetést: A magnetofonos módszer kedvezőbb a jó képességű tanulóknak, kedvezőtlen a lassabb felfogásuaknak.

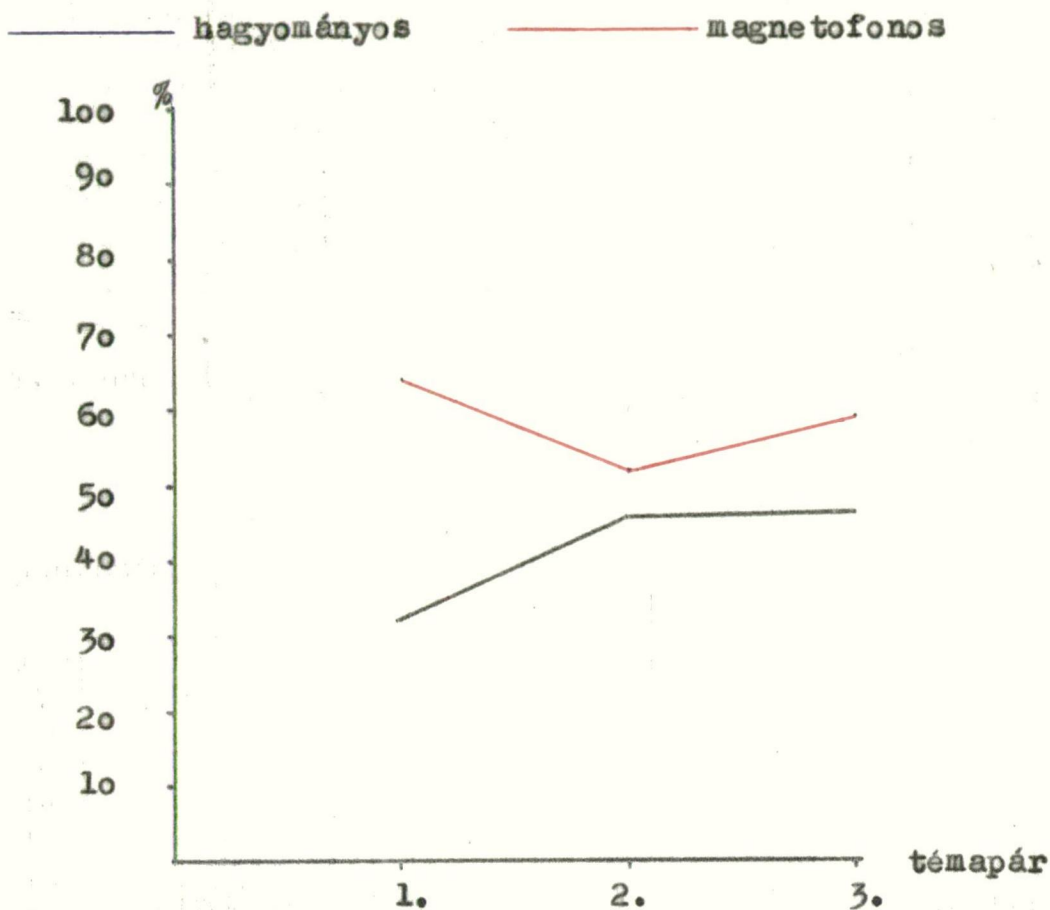
Összegezve: A koncentrikusan tanított ismeret valamelyik új jegyének megtanításakor a magnetofon alkalmazása eredménynövekedést hoz létre.

A tanulók összteljesítményének vizsgálata

1. témapár: megismerés:	109 pont	-	64 %
hasonlat	: 55 pont	-	32 %
mutatószám	: 54 %		
2. témapár: világos stílus	: 108 pont	-	53 %
szabotosság	: 95 pont	-	46 %
mutatószám	: 88 %		
3. témapár: elbeszélő fogalom	: 85 pont	-	59 %
leíró fogalmazás	: 68 pont	-	47 %
mutatószám	: 80 %		

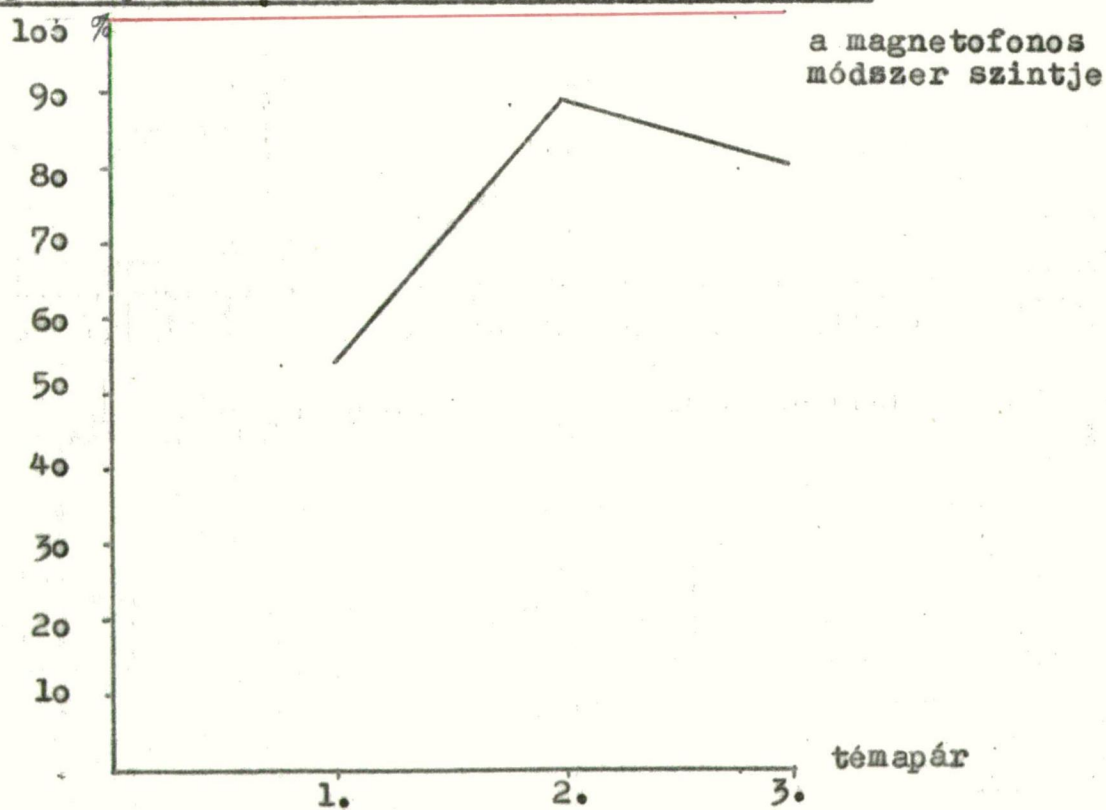
7. ábra

A megszerzhető összpontszám és elért pontszám viszonya

8. ábra

A 3 témapár mutatószámának grafikus ábrázolása

A két grafikon ugyanazt tükrözi más-más szemszögből nézve. Az első témapár pontszáma mutatja a legnagyobb különbséget a magnetofonos módszer javára. Ezért ezzel a módszerrel történő feldolgozása célszerű.

A második témapár pontszáma közti különbség kicsi, nem áll arányban a befektetett energiával. Alkalmazása nem célszerű. A harmadik témapár pontszámkülönbsége a kettő között helyezkedik el. Magnetofonos feldolgozása ajánlott.

Ugyanezeket támasztják alá a mutatószámokkal kifejezett eredménykülönbségek : 46, 12 és. 20 % a magnetofonos módszer javára.

A fenti megállapításokat összevetve a témapárok jellegével a következőket állapíthatom meg:

1. Az egyszerűbb, két-három jeggyel meghatározható fogalmak magnetofonnal történő feldolgozása jelentős eredménynövekedést eredményez. /Hasonlat, megszemélyesítés, költői jelző, párbeszéd./
2. Összetett, több jegy felsorolásával meghatározható fogalmak magnetofonnal történő tanításával nem érhető el jelentős eredménynövekedés. /Világos stílus, szabatoság, stb./
3. Koncentrikus felépítésű ismeret tanításakor új ismertetőjegyek elsajátíttatása magnetofon segítségével eredménynövekedést hoz létre. /Elbeszélő fogalmazás, leíró fogalmazás/

Ezeknek a tapasztalatoknak felhasználásával állítható össze azoknak a fogalmaknak a jegyzéke, melyeknek magnetofonos feldolgozása elősegíti a fogalmazástanítás eredményességét.

IV.

A magnetofonos órák típusai.

Szerkezetük

A három témapár tanításakor alkalmazott magnetofonos módszer csak egy része az alkalmazás lehetőségeinek. A többi azért nem lett használva az eddigiekben, mert nem volt olyan témapár, amelyben alkalmazni lehetett volna. Egy-egy téma feldolgozásánál más formák is felhasználhatók. Az alábbiakban ezek típusait ismertetem, s típusonként egy-egy órát leírok.

1. Típusai

A magnetofon, mint technikai eszköz, az óra felépítésében többféle módon alkalmazható. Ezek a módok az órákat egymástól elkülönítik, így a magnetofon felhasználásának módja az órák típusokra osztásának egyik alapja. A másik az órán megvalósítandó didaktikai feladat. /Hagyományos felosztás./

A magnetofon felhasználásának módja szerint az órátípusok lehetnek:

- a. passzív
- b. aktív
- c. kombináltak

a. Passzív felhasználás

Mint a neve is mutatja, a magnetofon szerepe az órán passzív. Passzivitása abban rejlik, hogy a szalagra felvett anyagot a tanulók indukciós szövegnek használják. A felhasználás módja a megvalósítandó didaktikai feladattól függ.

b. Aktiv felhasználás

A magnetofon használata az óra döntő mozzanata. A nevelő a készülék kezelésén túl csak kis mértékben avatkozik az óra menetébe. E csoporton belül két alcsoport található:

programszerű és aktualizált óra.

A programszerű órán a magnetofonszalagon van az indukciós szöveg is, és a szöveg elemzésével kapcsolatos feladat is. A nevelő szerepe az órán a készülék időben történő indítása és megállítása, valamint a megoldott feladatok helyességének ill. helytelenségének eldöntése. Az anyagban való továbbhaladás feltétele a soron lévő feladat hibátlan elvégzése. A magnetofon segítségével a tanulók önállóan jutnak el az ismeretekhez.

Az aktualizált órán a nevelő csak az óra vázát tudja megtervezni, a részletek a tanulók tevékenységétől függenek. A megoldandó feladatot a nevelő közli. A megoldásnak többféle variációja lehetséges. Ezeket a nevelő felveszi magnetofonszalagra, s a felvett szöveget elemzik, értékelik a tanulók a célnak megfelelően. Ezen az órán a nevelőnek van döntő szerepe.

c. Kombinált óra

Az a. és b. pont alatt említett óratispusok jellemzői keverednek benne. Alkalmazása másfél, két tanítási órát vesz igénybe. Az első órán /vagy az óra felén/ kerül szalagra az indukciós szöveg. Maguk a tanulók állítják össze spon-tán módon a nevelő kérdései alapján. A felvett szöveget azon az órán már nem használják fel. /Passzív rész./

Erre alapul a következő órai munka. A tanulók a maguk gyűjtötte szöveget a nevelő által adott szempontok szerint feldolgozzák. /Aktív rész./

Az órán megoldandó didaktikai feladat szerint lehetnek:

- a. új anyagot feldolgozók
- b. vegyesek
- c. gyakorlók

Ezek részlete magyarázatra nem szorulnak.

2. Szerkezetük

Szerkezetüket a felhasználás módja szerinti felosztás sorrendjében vizsgálom. Az egyes típusok ismertetésén belül az anyagot a következőképp tagolom:

- felkészülés az órára,
- óraleírás,
- az alkalmazás előnyei.

Minden típusból egy - egy órát írok le. A többi szerkezetében azonos, csupán tartalmilag tér el.

a. Passzív felhasználás

Az órákra való felkészülés egyszerű. A meghallgatandó szöveget a megfelelő forrásról szalagra kell venni. Ha egyfolytában hallgatják végig a szöveget, a szalag dobozára fel kell jegyezni a felvétel címét és időtartamát. Ha szakaszosan történik a meghallgatás, a nevelő vázlatában jegyezze fel a megállás méter- vagy fordulatszámát, hogy szükség esetén vissza lehessen pörgetni. A felvétel forrása lehet rádió,

televízió, hanglemez vagy élő hang. Ha ez utóbbit használjuk, semmiképp sem maga a nevelő mondja a szöveget, mert a megszokott hang miatt veszít hatásából a felvétel.

Ügyelni kell arra, hogy a felvétel és lejátszás ugyanazon a készüléken történjék. Ha ez nem oldható meg, akkor a lejátszó magnetofonon a számlálást újra el kell végezni, nehogy zavart okozzon a különböző számlálási mód. A nevelő munkáját megkönnyíti, ha egy tanulót betanít a készülék óra előtti előkészítésére.

Az óra anyaga: Hogyan mondjunk mesét?

Célja: Változatos szövegmondás megtanítása, gyakorlása.

Óratípus: Gyakorló.

I. Ellenőrzés. /Nem részletezem, mert a magnetofon szempontjából lényegtelen./

II. Gyakorlás.

1. Előkészítő beszélgetés: /Zsuzsi és Márti. Tankönyv 16.o./

2. Megfigyeltetés: Figyeljétek meg, mit hagyott ki Zsuzsi! A felvétel lejátszása /a továbbiakban F/: I.m. 16.o. utolsó bekezdése.

A hallottak megbeszélése /a továbbiakban B/: Nem hagyott ki semmit, részletesen mondta, de nem végig.

Megfigyeltetés: Figyeljétek meg, továbbra is elmond-e mindent!

F: Tk. 17.o. 2. bekezdés.

B: Csak a legfontosabb eseményeket mondta el.

Ezután 1-1 tanuló a meséből egy - egy kijelölt részt elmond részletesen is, röviden is. Néhány gyerek válaszol a "Hogyan

mondhatunk mesét?" kérdésre.

3. Közlés: A meséket át is lehet alakítani. Figyeljétek meg, mi a különbség a két szöveg között!

F: Tk. 17. o. párbeszédes szöveg /dramatizálva!/, majd folyamatos szövege.

B: A mesét el lehet mondani párbeszéddel és párbeszéd nélkül is.

E megállapítás után a kijelölt párbeszédes szöveget át kell alakíttatni! /1-2 tanuló/. A 3. pontban feltüntetett műveletet el kell végeztetni a 18. oldal példaszövegein is.

Az óra hátra lévő részében a rendelkezésre álló időtől függően tartalomelmondási és átalakítási műveleteket lehet végeztetni.

A módszer előnyei:

1. A kifejező szövegmondás szemléletessé teszi az órát.
2. A kifejező szövegmondás ugyanerre neveli a tanulókat.
3. Lehetővé teszi az élő párbeszéd megfigyeltetését.
4. Kiküszöböli az esetleg előforduló nevelői előadókész-ség hiányát.

b. Aktiv felhasználás

Programszerű óra

A legtöbb felkészülést ez igényli. Elsőként meg kell tervezni azokat a lépéseket, melyeken keresztül eljutunk az ismeretekig! Ha ez megvan, meg kell fogalmaznunk azt a szöveget, amelyet majd felvesszünk! Ezután következik a felvétel. Az elvégzendő feladatokat ugyanaz a hang közölje! A szöve-

get jellegétől és formájától függően egy vagy több személy mondja!

Az óra anyaga: A párbeszéd.

Célja: A párbeszéd fogalmának megismertetése.

Tipusa: Új anyagot közlő.

Az alábbi szöveg, a zárójelben lévő mondatok kivételével, szalagon van. A zárójelben a tanulóktól várt válaszok találhatóak. A nevelő feladata, hogy a magnetofont a megfelelő helyen megállítsa, s a helyes válasz után elindítsa. Az esetleges téves válasz esetén utbaigazit.

Ebben az évben tanultatok már arról, hogyan lehet mesét elmondani úgy, hogy párbeszéd is legyen benne. A mai órán azt vizsgáljuk meg alaposabban, hogy mi is az a párbeszéd! Figyeljétek meg, kiknek a szavaiból ismerjük meg az eseményeket! /Itt a János vitéz c. elbeszélő költemény A gonosz mostoha c. fejezetének lejátszása következik dramatizált formában./

Kiknek a szavaiból ismertétek meg az eseményeket? /A költő, a mostoha és Jancsi szavaiból./

Hány személy folytatott beszélgetést? /Két személy. Jancsi és a mostoha./

Hogyan nevezzük az ilyen szöveget, amelyben beszélgetés van? /Párbeszédnek./

Miért párbeszéd? /Mert két személy beszélget./

Mondjátok el ezek alapján, mi a párbeszéd! /Két személy beszéde./

Csak két személy beszélgethet? /Nem, több is./

Módosítsátok azt, amit az előbb a párbeszédről mondtatok!

Mi a párbeszéd? /A párbeszéd két vagy több személy beszéde./

Ismételjétek meg! /Ismétlik./

Hallgassatok meg egy történetet! Szereplői: Andris és Kelemen. A jobb oldali padsor figyelje meg, mit tud meg Andrisról, a baloldali pedig azt, hogy milyen gyerek Kelemen!

Kelemen hiányzott az osztályból. Nem beteg volt, hanem tanulás helyett pénzt szerezni ment. Andris meglátogatta őt az osztályfőnök megbízásából. Megkérdezte tőle, hogyan fogja igazolni mulasztását. Kelemen azt válaszolta, hogy neki egy aláírás hamisítása semmibe sem kerül.

Milyen tulajdonságai vannak Andrisnak? /Kötelességtudó./

Milyen tulajdonságait ismertétek meg Kelemennek? /Hanyag, iskolakerülő, csaló./

Írjátok fel külön oszlopban Andris, és külön Kelemen tulajdonságait! /Felírják./

Hallgassátok meg ugyanezt a történetet párbeszédes formában! Figyeljétek meg, milyen újabb tulajdonságait ismerjük meg a két gyereknek. /Itt egy részlet következik az Iskolarádió 5. osztályos osztályfőnöki óráinak Árulkodás vagy cinosság c. anyagából, amely a fentieket tartalmazza párbeszédes formában./

Milyen új tulajdonságait ismertétek meg Andrisnak? /Becsületes, töprengő, szereti barátait./

Írjátok fel pirossal az előbbi tulajdonsága alá! /Felírják./

Felismertetek-e Kelemennél új tulajdonságot? /Pénzsóvár, Zsaroló, rossz barát, önző./

Ezt is jegyezzétek fel! /Feljegyzik./

Melyik szövegben ismertétek meg jobban a gyerekeket? /A másodikból./

Miért a másodikból? /Mert ez párbeszéd./

Mihez nyújt segítséget a párbeszéd? /A szereplők megismeréséhez./

Mit ismerünk meg a párbeszédből? /A szereplők tulajdonságait./

Emlékezzetek! A gonosz mostoha miért beszél magában? /Mert gondolkodik./

A szereplők tulajdonságain kívül még mit ismerünk meg? /A szereplők gondolatait./

Összegezze valaki, mit ismerünk meg a párbeszédből? /A párbeszédből megismerjük a szereplők tulajdonságait és gondolatait./ Ismételjétek meg! /Megismétlik./

Melyik jelenetet volt könnyebb elképzelni, az elsőt, vagy a másodikat? /A másodikat./

Miért a másodikat? /Mert párbeszéd volt benne./

Mihez nyújt még segítséget a párbeszéd? /Az események elképzeléséhez./

Foglaljuk össze, mit tanultunk a párbeszédről! Mi a párbeszéd? /Két vagy több személy beszéde./ Mit ismerünk meg belőle? /A szereplők tulajdonságait és gondolkodását./ Mihez nyújt segítséget? /Az események elképzeléséhez./

Elmondom, mi a párbeszéd. Utána mondjátok el ti is! A párbeszéd két vagy több személy beszéde. A párbeszédből megismerjük a szereplők tulajdonságait és gondolatait. A párbeszéd segít az események elképzelésében. Feleljetek! Mi a párbeszéd? /Elmondják./ Ismételjétek meg! /Többször ismétlik./

Ha az idő engedi, ezt követheti párbeszédes olvasmányok ke-

restetése, dramatizáló olvastatása.

A módszer előnyei:

1. A szalagon szereplő szöveg változatossága biztosítja a spontán érdeklődést.
2. A szalagon szereplő utasítások megkövetelik a tudatos figyelmet.
3. A szalag teljes szövegének segítségével a tanulók maguk jutnak el az ismeretekig. A "felfedezés" öröme és nehézsége biztosítja a mélyebb bevést.
4. A nevelő szerepe a készülék kezelésére, a felelők felszólítására és a válaszok helyességének eldöntésére korlátozódik a tanítási órán.

Aktualizált óra

Az elnevezés abból adódik, hogy a felvett szöveg az adott órán alakul ki. Tulajdonképpen ez a döntő ismerv, amely az előző típustól megkülönbözteti. Az órán kialakított és felvett anyagot ugyanazon az órán fel is használjuk. Az órára való felkészülés a technikai eszközök előkészítésén túl abból áll, hogy vázlatunkban kijelöljük azokat a szókapcsolatokat vagy mondatokat, amelyek köré az órát építeni fogjuk. Ezek lehetőleg a tanult művekből való idézetek legyenek, de ha más a célunk, mint az egyszerű mondatszerkesztés, /pl. dolgozat előkészítése/, akkor magunk alkotunk ilyeneket.

Az óra anyaga: Mondatszerkesztési gyakorlatok

Célja: Változatos beszédstílus kialakítása

Tipusa: Gyakorló.

I. Ellenőrzés.

II. Gyakorlás: Mondatszerkesztés.

A táblára kerül a Családi kör /Arany János költeménye/ kiválasztott szókapcsolata. Három - megközelítőleg azonos képességű - kiválasztott tanuló az adott kifejezéssel tetteszés szerinti számú mondatot alkot. Egyetlen kritérium az, hogy a mondatok jelentése más-más legyen.

A kiszabott határidő után a tanulók egymás távollétében mondataikat magnetofonba mondják. Miután mindhárom felvétel elkészült, vissza kell játszani, s az osztály egyenként értékeli, pontozza és összegzi a tanulók teljesítményét.

A pontozás a következők szerint történik: A szintagma szavait leszámítva szavanként 1-1 pont. Ezen felül a szemléletesség bármely eszközeért 2-2 pont, s minden nem kijelentő mondatért 1-1 pont. A győztes versenyző mondatait ismét végighallgatjuk. Egy órán annyi kifejezést dolgoztatunk fel, amennyire idő jut.

Pl. Az adott szókapcsolat:

"a tüzelő fénye"

1. tanuló: A tüzelő fénye világít.	1 pont
A tüzelő fénye meleg.	<u>1 "</u>
Össz:	2 pont
2. tanuló: Világít a tüzelő fénye?	1+1 pont
A tüzelő fénye szép.	1 "
A tüzelő fénye megvilágítja a gyerekek gömbölyű arcát.	<u>4 "</u>
Össz:	7 pont

3. tanuló: Nagyon szeretnék a tüzelő fénye
mellett táncoló rőzselángnál vi-
dám dalokat énekelni! 8+5 pont

Össz: 13 pont

A pontrendszer biztosítja a mélyebben gondolkodó, szemléle-
tesebben fogalmazó tanulók előnyét.

A módszer előnyei:

1. Minden tanulót munkára serkent az, hogy hangját vissza-
hallhatja.
2. Az értékeléskor minden tanuló érdekelve van, az osztály-
társ magnetofonról szóló hangja, s maga a felvétel is,
biztosítja a figyelmet.
3. A legjobb mondatokat háromszor hallja mindenki, így ez
szolgál a többiek példajaként.

c. Kombinált felhasználás

Az előkészület abból áll, hogy össze kell állítani azokat
a kérdéseket, amelyekkel a megfigyelést irányítjuk. Ez a
típus a megfigyeltetett esemény időtartamától függően más-
fél, két tanítási órát igényel.

Az 1. óra anyaga: Anyaggyűjtés megfigyelés útján.

Cél: Az anyaggyűjtés 3. módjának megismertetése.

Típus: Vegyes

I. Ellenőrzés az előző óra anyagától függően.

II. 1. Az anyaggyűjtés eddigi módjainak felidézése.

/Emlékezés, olvasás./

2. Célkitűzés: Anyagot gyűjtünk a Hócsata c. fogalmazáshoz.

/Az élményszerzéshez szükséges eseményt valamilyen módon meg kell szervezni. A nevelő kérdez, a tanulók válaszolnak, s a válasz kerül a szalagra. A továbbiakban a nevelő kérdései kerülnek zárójelbe./

/Nézzetek körül! Mondjátok el, mit láttok!/ A sportpályát.

Havas a táj. Minden fehér. Senkit sem látni a környéken.

/Figyeljétek, mi történik!/ Gyerekek szaladnak ki. Dobálóznak. Mindenki havat gyűjt. Jancsi elesett. Pistát eltalálták. Összevissza szaladgálnak. Dörzsölik a kezeiket.

Fáznak. A fiuk a lányokat dobálják. Tanár bácsi a lányoknak segít. Elszaladnak a fiuk. Tanár bácsi sipol. Abbahagyják a hógolyózást.

/Figyeljétek meg, milyen a gyerekek külseje, mit tesznek bevonuláskor!/ Mindenki csupa hó. Vörösek a kezeik. Porolják a ruháikat. Nevetgélnek.

Ezzel a felvétel befejeződik. A továbbiakban meg kell beszélni, hogy az anyaggyűjtés újabb módja a megfigyelés.

A 2. óra anyaga: A 3. dolgozat előkészítése /Elbeszélés/.

Vázlatkészítés. Előfogalmazás.

Cél: Az elbeszélő fogalmazásról tanultak felidézése és alkalmazása.

Tipusa: Gyakorló.

Az óra elején a nevelő közli az óra feladatát. Emlékezteti a tanulókat az előző órai anyaggyűjtés módjára, majd leforgatja a felvett anyagot. Megfigyelési szempont: Elfogadható az fogalmazásnak, amit hallani fogtok? Véleményét min-

denkinek indokolni kell.

Meghallgatás után a nevelő számbaveszi a véleményeket, megerősíti a helyeseket. /Nem fogadható el, mert a mondatok összefüggéstelenek./

Ujabb feladat: Össze kell állítani a Hócsata c. fogalmazás vázlatát. Tisztázni kell a fogalmazás műfaját, a szerkezetről tanultakat. Ezután következik a felvétel első részének meghallgatás. Megfigyelési szempont: Hogyan lehetne egy mondatba sűriteni a hallottakat?

A meghallgatás után kialakítják az 1. vázlatpontot: Csendes, fehér táj. Ezt lejegyzik a füzetbe.

A 2. rész meghallgatása. Megfigyelési szempont: Lehetséges-e egy mondatba sűriteni a hallottakat? A véleményt indokolni kell! Megállapítás: Nem lehetséges, mert sokféle esemény történik.

A 2. rész ismételt meghallgatása. Megfigyelési szempont: Csoportosítsátok az eseményeket!

Megbeszélés: a. Gyerekek a hóban

b. Hógyurás

c. Fiuk lányok csatája

d. Menekülnek a fiuk

A csoportosítás alapja: Időrend. A megállapítások a füzetbe kerülnek.

A 3. rész meghallgatása. Megfigyelés: Tömörítsétek egy mondatba a hallottakat!

Megállapítás: Vidám, havas gyerekek. Ez bekerül a füzetbe.

Ismét új feladat: A vázlat alapján előfogalmazást készíteni.

Az előfogalmazás hagyományos módon készül annyi módosítással, hogy a megalkotott mondatokat azonnal szalagra rögzítsük.

Ezután az eredetileg felvett szöveget és az előfogalmazás szövegét egymás után meghallgatjuk. A tanulók a két szöveg különbségeit megállapítják.

Otthoni feladatul valamilyen aktuális eseménnyel kapcsolatos anyaggyűjtési munkát adjunk, amelyik alapjául szolgálhat a következő dolgozatnak.

A módszer előnyei:

1. A felvétel növeli az anyaggyűjtési kedvet.
2. Ennek felhasználásával látják a gyűjtőmunka eredményét.
3. A felvétel 2. órai lejátszása elősegíti a megfigyelték elképzelését.
4. Csak rögzített állapotban lévő gyűjtött anyagon lehetséges alapos megfigyeléseket végezni.
5. Azonos szövegnek időben egymás utáni különböző szempontu megfigyeltetését teszi lehetővé.
6. A kívánt válasz el nemérése esetén a szöveg megismételhető.
7. A halmazott anyag és a rendszerezett fogalmazás egymás mellé állításával a kontraszt kiemelhető.

3. Magnetofonos módszerrel tanítható ismeretek

Az 1968/69. tanévben végzett - fentebb leírt - kísérletek alapján az 1969/70. tanévre tanmenetemben a következő órákat terveztem be, majd tanítottam magnetofonos módszerrel:

1. Hogyan mondjunk mesét? /Passzív, gyakorló./
2. Párbeszéd átalakítása folyamatos szöveggé, szöveg átalakítása párbeszéddé. /Aktív-aktualizált, gyakorló./

3. A költői jelző /Passzív, vegyes./
4. A párbeszéd /Aktív, új anyagot feldolgozó./
5. A hasonlat /Aktív, új anyagot feldolgozó./
6. A megismerés /Passzív, vegyes./
7. Az elbeszélő fogalmazás /Aktív-programszerű, új anyagot feldolgozó./
8. Anyaggyűjtés megfigyelés útján /Kombinált, vegyes./
9. A gyűjtött anyag feldolgozása /Kombinált, gyakorló./
10. A leíró fogalmazás /Aktív-programszerű, új anyagot feldolgozó./
11. Mondatszerkesztési gyakorlatok /Aktív-aktualizált, gyakorló./
12. Anyaggyűjtés- szókincsfejlesztés. /Kombinált, gyakorló./

Zárójelben a kétféle szempont szerinti óratípus került.

/V.ö. IV. fejezet 1. pont./

V.

A magnetofon alkalmazásának hatása a tanulók fogalmazótechnikája egy évi fejlődésére

A IV. fejezetben rögzítettem 12 olyan órát, melyen a magnetofonos módszert alkalmaztam. Felmerül a kérdés, vajon milyen eredménnyel.

A III. fejezetben a magnetofonos órák eredményét már mértem. Ez a mérési módszer azonban nem alkalmas arra, hogy mérje az egész fogalmazó tevékenység színvonalát, csupán egy-egy óra eredményességéről tájékoztatott.

A tanár csak akkor tud jól dolgozni, ha világosan látja az általa alkalmazott módszer erőnyeit és hibáit. Az elért e-

eredmények tárgyilagos értékelését akadályozza az egyéni ízlések különbözősége. Kerékgyártó Imre írja: "...egy iskolai dolgozatnak mindig és mindenben elsősorban a témát kitűző tanár ízléséhez kell igazodnia." Sajnos jelenleg még ez a gyakorlat. "Rendet kell tehát itt is teremtenünk ... el kell jutnunk odáig is, hogy az elbírálás alapja is csak az értelmesség és tárgyszerűség lehet." /Kerékgyártó Imre: Fogalmazás-tanításunk problémái. Magyar-tanítás, 1965/3. 130.o./ Felmerült tehát a szükségessége egy olyan mérési módszernek, amely a tanár szubjektivitását, egyéni ízlésből fakadó követelményeit kiküszöböli. E feltételnek kitűnően megfelel Dr. Orosz Sándor: A fogalmazástechnika mérés-metodikai problémái és országos színvonala /Kézirat, 1970./c. munkájában kidolgozott módszer.

Ez lehetővé teszi, hogy a tanulók év elején és év végén írt dolgozatának eredményeit a nevelő összehasonlítsa, s ebből következtessen az általa alkalmazott eljárás hatékonyságát illetően. Segítségével a tanár egy osztály tanulói által írt dolgozatok minőségét összehasonlíthatja az ugyanolyan korú tanulók teljesítményének országos átlagával, s ebből képet nyerhet a tanulók produktumainak értékéről, s ezen keresztül saját munkája értékéről is. Lehetővé teszi továbbá, hogy a nevelő ne csak egy fogalmazás egészéről nyerjen számokkal kifejezhető információt, hanem a fogalmazás részmuveleteiben elért eredményekről is.

E módszer segítségével végeztem méréseket az 1969/70. tanévben a Szarvas, Középhalmi Általános Iskola 5. osztályában. A kísérletben résztvevő osztály létszáma 13 volt. Minden ta-

nuló 1-4. vagy 2-4. osztályu összevont tanulócsoportból került az 5. osztályba, s valamennyien tanyán lakó gyermekek.

/Adataik a Függelék 2. oldalán találhatók./

Az év eleji ismétlések után szeptember végén a tanulókkal két dolgozatot irattam, egy elbeszélést és egy leírást. Azért e két műfajban, mert a tanulók az alsó tagozatban ezekről szereztek elemi ismereteket, s az 5. osztályban ezeket új jegyekkel bővítik. A fogalmazási ismeretek tanításának azon része után, amelyben utoljára alkalmaztam magnetofont, újabb két dolgozatot irattam ugyanazon műfajokban, ugyanazon feltételekkel. Ennek időpontja március közepe volt. E két dolgozatpár minőségét hasonlítottam össze az Orosz-módszer segítségével. A két utóbbi dolgozat alkalmas arra, hogy összevessük az országos átlaggal, hiszen a mérés azonos időben és azonos feltételekkel történt, mint az országos mérés.

Az elbeszélő fogalmazás méréseredményeinek összehasonlítása

Az első elbeszélő fogalmazást 1969. szeptember 24-én irattam meg. Címe: Legkedvesebb szünidei élményem. E fogalmazás élményanyaga egyéni. A címen kívül a tanulók más utasítást nem kaptak.

A második fogalmazás íratásának időpontja 1970. március 19. Címe: Ünnepe az iskolában. A téma szintén személyes élményen alapuló. A megírás körülményei azonosak az első fogalmazás megírásának körülményeivel.

A két dolgozatcsoportot kijavítottam, s a hibákat 18 fogalmazási művelet szerint rendszereztem. /Orosz: i.m. 23-122.o./

A tanulók százalékos teljesítményét Dr. Orosz Sándor i.m. 132. oldalán szereplő képlete segítségével megállapítottam. Az egyéni teljesítményekből kiszámítottam az osztályátlagot az év eleji és év végi dolgozatokban, s megállapítottam a fejlődés mértékét. Ugyancsak kiszámítottam a tanulók fogalmazásainak szóátlagát. Ezek összehasonlítása az alábbiakban szerepel:

A. A szóátlagok vizsgálata

Az országos szóátlag 5. osztály végén: 96

A kísérleti osztály átlaga év elején : 105

év végén : 97

Évenkénti országos átlagos növekedés : 20 %   19 szó

A kísérleti osztály évi növekedése : -8 % /Csökkenés! / 8 szó

A fenti adatokból a következők állapíthatók meg:

1. Az 5. osztályba feljövő tanulók szóátlagja jobb, mint az év végi országos átlag.
2. Ugyanennek az osztálynak év végi szóátlagja 8 %-kal csökken.
3. A csökkenés ellenére a szóátlag 1 szóval az országos átlag fölött maradt.

Két dolog szorul magyarázatra. Az egyik: Hogyan lehetséges, hogy összevont osztályban tanulók magasabb szóátlaggal dolgoznak, mint az országos átlag? A másik: Mi az oka a csökkenésnek?

Az első magyarázat éppen az összevont osztályok tényéből

adódik. Ezek a tanulók - különösen az 1-4. osztályban - dolgoztak önállóan. Az önálló órákon pedig főként írásban lehet dolgozni, hogy a többi osztályt ne zavarják. Az összevont osztályok nevelői megkövetelik a gyerekektől, hogy egész órán dolgozzanak, így megszokták, hogy mondanivalójukat hosszasan közölgék. Ez érezhető dolgozatukban.

Az írásbeliség rohamos csökkenéséből adódik a második kérdés válasza. Az 5. osztályban a tanítási órákon a tanulók szóbeli megnyilvánulása dominál. A nevelők követelik a rövid, tömör válaszokat. Ez tükröződik aztán írásbeli munkájukban is.

Ha egyénenként vizsgáljuk a dolgozatok szavainak számát, megállapíthatjuk, hogy a 13 tanuló közül 6 tanuló szóösszege növekedett, hété csökkent. A csökkenés és növekedés értéke erős szóródást mutat.

Felvetődik a kérdés: A terjedelem csökkenése pozitív vagy negatív jelenség?

A válasz két oldalról közelíthető meg. Ha a szóátlagokat összevetjük az országos átlaggal, az állapítható meg, hogy az év végére lecsökkent szóátlag áll közelebb hozzá. Ezért feltételezhető, hogy csak a fölösleges elemek tűntek el a fogalmazásokból, de nem bizonyítható.

A válasz másik megközelítési módja, hogy megvizsgáljuk azoknak a tanulóknak százalékos teljesítményét, akiknél a szavak száma csökkent. /Függelék: 1. sz Elemzőlap./ Csökkent a szóösszeg az 1. , 2. , 5. , 6. , 9. , 10. és 12. sz. tanulóknál. Közülük hatnak a százalékos teljesítménye növekedett, csupán a 10. sz. tanulóé esett vissza. Ez arra utal, hogy a szóösszeg csökkenése nem volt káros hatású a tanulók teljesítményére. Tehát: A fogalmazás tömörebbé vált.

B. A százalékos teljesítmények átlagának vizsgálata

Országos átlag az 5. osztály végén: 35,2 %

A kísérleti osztály átlaga év elején: 35,02 %

év végén : 38,11 %

Országos átlagos fejlődés 1 év alatt: 4,3 %

A kísérleti osztály egy évi fejlődése: 8,8 %

A fenti adatokból a következők tűnnek ki:

1. A tanulók év eleji dolgozatainak értéke 0,68 %-kal alacsonyabb, mint az év végi országos átlag. Tehát a tanulók viszonylag jó alapokról indulnak.
2. Az év végi munkák értéke 3,09 %-kal magasabb az országos átlagnál, tehát munkájukban jelentős fejlődés mutatkozik.
3. Az 1 évi fejlődés mértéke 8,8 %. Ez 4,5 %-kal magasabb az országos átlagos fejlődésnél.

A 2. és 3. megállapítás azt tükrözi, hogy a magnetofonos módszerrel a kísérleti osztály fejlődése jelentékenyebb, mint a hagyományos módszerrel dolgozó más osztályok.

Az osztályban 9 tanuló teljesítménye emelkedett, 4 tanulóé visszaesett. A növekedés és a visszaesés mértéke egyaránt szóródik.

Ezeket a megállapításokat figyelembe véve az alábbiakra következtethetünk:

1. A kísérleti osztályban végzett munka tapasztalatai azt mutatják, hogy a magnetofonos módszer az átlagteljesítmény növekedését eredményezi.

2. A magnetofonos módszer nem hat minden tanuló teljesítményére azonos irányban. A tanulók egy részénél fejlődést, más részénél visszaesést okoz. /Hogy mely tanulóknál, azt egy későbbi fejezet tárgyalja./
3. A 2. megállapítás megköveteli, hogy az eljárást kiegészítsük olyan gyakorlatokkal, amelyek megszüntetik a visszaesést.
4. A kiegészítő gyakorlatok megválasztásához feltétlenül ismerni kell a fogalmazó tevékenység azon területeit, amelyeknél a visszaesés megnyilvánul. Ez csak akkor lehetséges, ha mérni tudjuk a részműveletekben elért eredményeket.

C. Műveletenkénti mutatók összehasonlítása

Dr. Orosz Sándor a fogalmazástechnikát 18 műveletre bontja.

/Orosz: i.m. 23-122.o./ Ezek a következők:

1. A témához tartozó tényanyag összegyűjtése.
2. A megfelelő fogalmak kiválasztása.
3. Helyes ítéletek alkotása.
4. Ítéletkapcsolás, következtetés, argumentáció.
5. A szerkesztés elvének megválasztása.
6. Bekezdésekre, szakaszokra tagolás.
7. Az egyes mondatok megszerkesztése.
8. A mondaton belüli szerkezetek megformálása.
9. Egyeztetés mondaton és szakaszon belül.
10. Logikai és grammatikai következetesség biztosítása.
11. A helyes viszonyítóelemek megválasztása.
12. A megfelelő szavak kiválasztása.

13. A helyes szórend kialakítása.
14. A toldalékok helyes használata.
15. Megfelelő képhatásu kifejezés.
16. A szavak szelektálása.
17. A mondatok szelektálása.
18. A szóismétlések kiküszöbölése.

Az elemzőlapok tartalmazzák a tanulók által elkövetett hibák számát műveletenként egyénenként és műveletenként összességükben. /Függelék, 1. sz elemzőlap 1-14. sor./

A 14. sor adataiból megállapítható, hogy a tanulók az év végén 8 műveletben kevesebbet, 3-ban ugyanannyit, 7-ben többet hibáztak, mint év elején. Ezek a számok a teljesítmények szóródása miatt nem tükrözik a fejlődés mértékét. Ezért egy képlet segítségével /Orosz: i.m. 209.o./ kiszámítottam a műveleti mutatókat, és összehasonlítottam az országos átlaggal.

IV. tábla

Az elbeszélő fogalmazás műveleti mutatóinak összehasonlítása

A mű- velet szá- ma	Év eleji mutató	Év végi mutató	Évi fejlő- dés %-ban	Országos átlag
1.	89	89	0	62
2.	82	81	- 1,2	89
3.	82	83	1,2	85
4.	66	83	25,7	85
5.	85	92	8,2	85
6.	75	85	13,3	69
7.	27	35	29,6	62
8.	85	87	2,4	49
9.	90	90	0	87
10.	76	90	18,4	85
11.	87	83	- 4,6	25
12.	89	80	-10,1	81
13.	89	85	- 4,5	86
14.	86	81	- 5,8	81
15.	87	84	- 3,4	89
16.	74	61	-17,6	84
17.	87	88	1,1	85
18.	83	79	- 4,8	47

A 18 műveletet a fejlődés mértéke alapján 3 csoportra lehet osztani. Az elsőbe azok a műveletek tartoznak, melyekben a fejlődés jelentős. Másik csoport tagjainál komoly visszaesés tapasztalható. A harmadikba azok a műveletek tartoznak, melyekben az év elejéhez viszonyítva az eredmény stagnál. Ennek megfelelően:

1. Az évi munka - ezen belül a magnetofonos módszer alkalmazása - az elbeszélő fogalmazás tanításában kiugró fejlődést eredményez:

a. A következtetések helyességében. Ez különösen a logikai hiátus csökkenésében mutatkozik. /4. sz. művelet./

b. A gondolati egységek elhelyezésében. Ez a nagyobb gondolati egységek /bevezetés, befejezés/ hiányának megszűnésében tükröződik. /5. sz. művelet./

c. A bekezdésszerkesztési hibák megszűnésében. /6. sz. művelet./

d. Mondatszerkesztésben. /7. sz. művelet./

e. A kifejezésmód egységességében. Ez a logikai szempontváltás csökkenéséből látszik. /10. sz. művelet./

2. Visszaesés mutatkozik:

a. A szavak kiválasztásában. /12. sz. művelet./

b. A stílus szabotosságában. Ez sok fölösleges szó használatában nyilvánul meg. /16. sz. művelet./

A leíró fogalmazás eredményeinek összehasonlítása

Az első leíró fogalmazást 1969. szeptember 26-án irattam meg. Címe: A mi házunk. A másodikat 1970. március 23-án.

Címe: Éled a határ. Élményanyagukat - lévén tanyasi tanulók - a mindennapi megfigyelés alapján gyűjtötték.

A fogalmazásokat az elbeszélő fogalmazás elemzésekor felsorolt /74-75.o./ 18 művelet figyelembevételével javítottam, s a hibákat ezek szerint csoportosítottam. A tanulók teljesítményét az elbeszélő fogalmazás százalékos teljesítményeinek kiszámításánál használt képlet segítségével számítottam ki. A tanulók egyéni teljesítményéből kiszámoltam az osztály-átlagot az év eleji és év végi dolgozatokban, s megállapítottam a fejlődés mértékét. Megvizsgáltam a tanulók fogalmazásainak szóátlagát is. Ezeket az adatokat az alábbiakban összehasonlítottam.

A. A szóátlagok vizsgálata

Az országos szóátlag az 5. osztály végén: 88

A kísérleti osztály átlaga év elején : 81

év végén : 90

Évenkénti országos átlagos fejlődés : 18,7 % - 16 szó

A kísérleti osztály évi fejlődése : 11,- % - 9 szó

A fenti adatokból a következők állapíthatók meg:

1. Az 5. osztályba feljövő tanulók szóátlagja jobb, mint a hasonló koru tanulók valószínű országos átlaga. /Következtetés: 5. o. év végi átlagából levonva az évi fejlődés, $81-16 = 65$ szó./
2. A kísérleti osztály szóátlagja az év folyamán 11 %-kal nő.
3. E növekedéssel év végére a szóátlag 2-vel haladja meg az országos átlagot.

Az egyéni teljesítmény vizsgálata azt mutatja, hogy 10 tanuló szóátlaga emelkedett, háromé csökkent. A növekedés mértéke erősen szórt.

Hasonlóan az elbeszélő fogalmazás szóátlagainak elemzéséhez, itt is két dolog szorul magyarázatra. Az egyik: Hogyan lehetséges, hogy összevont osztályu tanulók magasabb szóátlaggal dolgoznak, mint az országos átlag? A másik: Hogyan lehet az, hogy ugyanaz a módszer az elbeszélésnél a szóátlag csökkenéséhez, leírásnál a növekedéséhez vezet?

Az első kérdés és annak magyarázata azonos az elbeszélő fogalmazás elemzésénél felvetődött kérdéssel és annak magyarázatával. /V.ö. V. fejezet A. pont, 71-72.o./

A másik kérdés a következőkkel magyarázható. Az elbeszélő fogalmazás jóval magasabb kezdő szóátlaga /105/ a felesleges elemek használatából adódott. A leíró fogalmazásnál a kevesebb felesleges elem kisebb kezdő szóátlagot eredményezett /81/. A meglévők elmaradása és az év folyamán szerzett ismeretek alakították ki az év végi szóátlagot, amely már az országos átlag mellett helyezkedik el.

Ezt a megállapítást támasztja alá az is, hogy mind a 10 tanulóknak, aki szóátlagát növelte, teljesítménye is nőtt, míg a 3 csökkent szóátlagu gyermek közül egynek teljesítménye is visszaesett, egynek pedig csak minimális mértékű javulást mutat.

B. Százalékos teljesítmények vizsgálata

Országos átlag : 35,9 %

A kísérleti osztály átlaga év elején: 34,1 %

év végén 39,9 %

Országos átlagos fejlődés 1 év alatt: 1,3 %

A kísérleti osztály 1 évi fejlődése : 17,- %

Az egyéni teljesítmények vizsgálatakor megállapítható, hogy a tanulók fejlődése általános. 13 tanuló közül 12 eredménye javult, 1 teljesítménye esett vissza. A javulás mértéke tanulónként is igen jelentős.

E tényekből az alábbiakra következtethetünk:

1. A magnetofon alkalmazása a leibó fogalmazás tanításában jobb fogalmazásokat eredményez , mint a hagyományos módszer.
2. A kísérleti osztályban a magnetofon a tanulók teljesítményére egységesen pozitív irányban hat, fejleszti a fogalmazó technikát.

C. Műveletenkénti mutatók összehasonlítása

Az összehasonlítás ugyanolyan elvek szerint történik, mint az elbeszélő fogalmazás műveleti mutatóinak összehasonlítása.

Az elemzőlap "Hibák összesen" sorából megállapítható, hogy a 18 műveletből 11-ben csökkent, 3-ban azonos, 4-ben nőtt a hibák száma. Már a puszta szám is arra utal, hogy a fogalmazó technika jelentősen fejlődött. A különbség akkor válik pontosan meghatározhatóvá, ha a műveletenkénti mutatókat hasonlítjuk össze. A kiszámított mutatókból a következő táblázatot állítottam össze:

V. tábla

A leíró fogalmazás műveleti mutatóinak összehason-
litása

A mű- velet szá- ma	Év eleji mutató	Év végi mutató	Évi fejlő- dés %-ban	Országos átlag
1.	85	75	-11,8	74
2.	88	78	-11,4	89
3.	80	89	11,2	83
4.	76	83	9,2	83
5.	84	88	4,7	82
6.	82	85	3,6	73
7.	28	55	96,4	66
8.	89	89	0	52
9.	88	89	1,1	84
10.	84	86	2,4	88
11.	81	89	9,9	39
12.	80	81	1,2	81
13.	85	87	2,4	86
14.	82	82	0	81
15.	86	90	4,7	89
16.	72	72	0	86
17.	78	84	7,7	85
18.	78	86	10,3	41

A 18 műveletből 13-ban mutatható ki fejlődés, 3-ban azonos az eredmény, 2-ben visszaesés tapasztalható. Ez nem egyezik a hibaszámok számbavételekor kimutatott eredményekkel. A módosulást a terjedelem okozza.

Az év eleji és év végi mutatók összehasonlításakor megállapíthatók az alábbiak:

1. A magnetofon használata a kísérleti osztályban jelentős fejlődést eredményez:

- a. Az ítéletalkotások helyességében. /3.sz. művelet./
- b. A következtetések helyességében, főként a logikai hiányok megszüntetésében. /4.sz. művelet./
- c. A mondanivaló tömörítésében. /17-18.sz. művelet./
- d. A viszonyítóelemek helyes használatában. /11.sz. műv./
- e. Mondatszerkesztésben. /7.sz. művelet./

2. A magnetofon alkalmazása visszfejlődést okozott a kísérleti osztályban:

- a. A gyűjtött anyag szelektálásában. /1.sz. művelet./
- b. A megfelelő fogalmak kiválasztásában. /2. sz. művelet./

A magnetofon alkalmazásának hatása az egyénekre

A százalékos teljesítmények kiszámításánál láttuk, hogy voltak olyan tanulók, akiknél kisebb --nagyobb fejlődést eredményezett az új módszer, másoknál visszaesést okozott. Célszerűnek látszott megvizsgálni, van-e összefüggés a tanulók logikus gondolkodkodásának fejlettsége, valamint a magnetofonos módszer által elért eredmény között. Ezt a következőképp végeztem:

A matematikát tanító kartárssal és az 5. osztály osztályfőnökével összeállítottunk egy 3 feladatból álló tesztet. /Egy többlépéssel megoldható számtanpélda, egy kombinatorikus logikai játék, egy részekből álló műanyagkocka összerakása./ 1 feladat megoldásával 6, összesen 18 pontot lehetett szerezni. Az elért pontszámok alapján intelligenciájuk szerint a tanulókat 5 csoportba soroltuk. 0-3: nagyon gyenge, 4-7 : gyenge, 8-12 : közepes, 13-16 : jó, 17-18 : kiváló. Kiváló és nagyon gyenge kategóriába egyik tanuló sem került. A tanulók fejlődésének mértéke és a fenti kategóriák segítségével összeállítható az alábbi táblázat:

VI. tábla

A tanulók évi fejlődése és intelligenciájuk
foka

A tanuló sz.	Egy évi fejlődés mértéke		Ált. intelligencia foka
	Elbeszélés %	Leírás %	
1.	11,4	29,1	közepes
2.	19,7	20,9	jó
3.	15,4	16,1	közepes
4.	- 3,9	17,6	gyenge
5.	33,7	26,5	jó
6.	- 4,9	16,6	közepes
7.	- 1,1	31,4	közepes
8.	-16,2	22,5	gyenge
9.	11,5	- 2,0	közepes
10.	- 9,6	5,9	gyenge
11.	- 2,8	11,8	gyenge
12.	46,4	19,4	jó
13.	6,2	7,9	közepes

Ha a táblázat 2-3. oszlopát összehasonlítjuk a 4. oszlop adataival, a következők állapíthatók meg:

1. A 3 "jó" intelligenciájú tanuló fejlődése mindkét műfajban kiemelkedő.
2. A "közepes" intelligenciájú tanulók fejlődést is, visszaesést is mutatnak.
3. A "gyenge" tanulók mindegyikének van negatív eredménye is.

Következtetések:

- a. A magnetofon kedvezőbb hatású a fejlett intelligenciájú tanulók számára.
- b. A fogalmazó technika fejlődésének csak egyik tényezője a magnetofon hatása. Az eredményeket befolyásolja a tanulók intelligenciája is.

A fejlődés összehasonlítása elbeszélő és leíró fogalmazásokban

Az eddigi eredményekből látható, hogy a fogalmazó technika fejlődése függ a fogalmazás műfajától is.

Vizsgáljuk meg műveletenként, milyen fejlődés mutatkozik a két műfajban!

VII. tábla

A tanulók egy évi fejlődése elbeszélésben
és leírásban

A mű- velet szá- ma	Egy évi fejlődés százalékban	
	Elbeszélés	Leírás
1.	o	-11,8
2.	- 1,2	-11,4
3.	1,2	11,2
4.	25,7	9,2
5.	8,2	4,7
6.	13,3	3,6
7.	29,6	96,4
8.	2,4	o
9.	o	1,1
10.	18,4	2,4
11.	- 4,6	9,9
12.	-10,1	1,2
13.	- 4,5	2,4
14.	- 5,8	o
15.	- 3,4	4,7
16.	-17,6	o
17.	1,1	7,7
18.	- 4,8	10,3

A táblázatból a következők állapíthatók meg:

1. A magnetofonos módszer mindkét műfajban kedvezőtlenül hat a következő fogalmazási műveletek fejlődésére:

- a. A témához tartozó tényanyag összegyűjtése. /1.sz. műv./
- b. A megfelelő fogalmak kiválasztása. /2.sz. művelet./
- c. A toldalékok helyes használata. /14.sz. művelet./
- d. A szavak szelektálása. /16.sz. művelet./

Ennek okait a következőkben látom:

a. Az a. b. és d. pontban említett műveleteknek van egy közös jellemzőjük: Mindhárom esetben szelektálniuk kell a tanulóknak. Az első esetben ítéleteket, a második esetben fogalmakat, a harmadikban szavakat.

Ilyen irányú gyakorlás a magnetofonos órák egyikén sem szerepel. Az aktiv-aktualizált óratípus ugyan fejleszti a szókinccset, de szelekcióra nem nevel. /Ezen az órán a tanuló által alkotott minden értelmes mondat elfogadható./

A kombinált óratípusban sem a szelekció, hanem a rendszerezés az uralkodó.

b. A b. pontban szereplő 14. sz. művelet visszafejlődésének egyik oka ugyanaz, mint az előző műveleteké. Jelentkezik azonban egy másik tényező is. A toldalékhasználat tanítása megoszlik a magyar irodalom és magyar nyelvtan órái között, mégpedig úgy, hogy a nyelvtan foglalkozik többet a témával. Az 5. osztály nyelvtan anyagában külön témakörként szerepel "A szó", s ezen belül 3 óra jut a toldalékhasználat gyakorlására. Így ezen a téren a fogalmazástanítás csak kis mértékben marasztalható el.

2. A magnetofonos módszer mindkét műfajban kedvezően hat a következő műveletek fejlődésére:

- a. Itéletkapcsolás, következtetés. /4. sz. műv./
- b. A szerkesztés elvének megválasztása. /5. sz. műv./
- c. Bekezdésekre, szakaszokra tagolás. /6. sz. műv./
- d. Az egyes mondatok megszerkesztése. /7. sz. műv./
- e. A logikai és grammatikai következetesség. /10. sz. műv./

A fejlődés okai:

a. Az a. pont alatt említett műveletben a fejlődés úgy jelentkezik, hogy a tanulók nem vonnak le helytelen következtetéseket, csökken a hibás általánosítások száma. Erre neveli a gyerekeket az aktiv-programszerű óratípus. /IV. f. 2.b.58.o./ A szalag szövege tömör, csak a lényegre koncentrálni. Nem engedi a tanulók figyelmét másfelé kalandozni. A szalag kérdései alapján a gyerekek ítéleteket alkotnak, s a maguk-alkotta ítéletekből vonnak le következtetéseket. A következtetésekből ők állítják össze egy-egy fogalom meghatározását. Ezáltal kényszeríti őket logikus gondolkodásra, s e képességük fejlődése tükröződik fogalmazásaikban.

b. A b. és c. pontban említett műveletekben a fejlődés oka ugyanaz, ezért együtt tárgyalom.

Az 5. sz. műveletben abból látszik a fejlődés, hogy a tanulók nem csaponganak gondolataik papírra vetésénél, hanem valamilyen sorrend szerint rendezik el azokat. A 6. sz. műveletben a fejlődés a fogalmazások helyes tagolásában jelentkezik: A tanulók jelölik a bekezdésekkel a szerkezet egységeit.

Erre a kombinált óratípus neveli. /IV. f. 2.c. 64. o./ Ezen

az órán a tanulók spontán megnyilatkozásainak felvételét /a gyűjtött anyagot/ rendezik valamilyen szempont szerint. A rendszerezett anyagot vázlatba tömörítik. /3 vázlatpont, a 2. pontban több alpont./ Itt válik világossá a tanulóknál a gondolategység fogalma.

A fogalmazás hármasságának kialakításához nemcsak a magnetofon ad segítséget, hanem az év eleji órasorozatot, amelyben az olvasmányok szerkezetét tanulják a gyerekek. Ennél a műveletnél is kimutatható a több oldalú hatás.

c. A d. pont leírt 7. sz. művelet hibái az összetett mondat mondathatárainak jelöletlenségéből adódnak.

E művelet fejlődésének is több oka van. A magnetofonos órák hatása csak közvetett. A fejlődés másik tényezője, fontos elősegítője a nevelő dolgozatjavító és javíttató tevékenysége. A javítási órán történő alapos és következetes munka egyik előidézője a teljesítménynövekedésnek. /V.ö. Stéger Hajnal: Korszerű ellenőrzés - korszerű értékelés. Magyar-tanítás, 1965/3. 97-100.o./

Ugyancsak segítik e művelet fejlődését a nyelvtanórák összetett mondatokkal foglalkozó órái, valamint a helyesírási gyakorló órák.

d. Az e. pontban említett 10. sz. művelet hibái elsősorban abból adódnak, hogy a tanulók indokolatlanul változtatják a jelen és a múlt időt.

E műveletre is csak közvetetten hat a magnetofon használata jól szerkesztett mondataival, grammatikai következetességével. A fejlődés oka a nyelvtan és irodalom tanításában egyaránt kereshető.

3. A magnetofonos módszer különböző irányban hat a fogalmazás két műfajában az alábbi műveletekben:

- a. A viszonyítóelemek helyes megválasztása./11.sz. műv./
- b. A megfelelő szavak megválasztása. /12.sz. műv./
- c. A helyes szórend kialakítása. /13.sz. műv./
- d. Megfelelő képhatású kifejezés használata/15.sz. műv./
- e. A szóismétlések kiküszöbölése. /18.sz. műv./

Két közös jellemzője van az előbb felsorolt műveleteknek.

Egyik: A leírásban fejlődés, az elbeszélésben visszaesés mutatkozik. A másik: Minden művelet a szavak kiválasztásával és elrendezésével, ill. a szóval, mint nyelvi elemmel függ össze. Ezek figyelembevételével kell megkeresni a különbség okát.

A kettős tendencia okai a következők:

Az 5. osztályban kezdődő szakrendszerű oktatás az új szavak sokaságát zudítja a tanulókra. Ezek interiorizálódása a saját szókészletbe hosszú folyamat. Ezen a szinten ez még nem fejeződött be.

Ehhez járulnak még a kísérleti osztály speciális körülményei: Tanyai tanulók, összevont osztályból kerültek fel, a szülők mezőgazdasági dolgozók, s otthon szlovákul beszélnek.

Ha egyenként vizsgáljuk meg a dolgozatokat - külön a leírást, külön az elbeszélést - azt tapasztalhatjuk, hogy az elbeszélő fogalmazásban bővebben fejtik ki gondolataikat a gyermekek, mint a leíró fogalmazásban. /Az elbeszélés szóátlagá 97, a leírásé 90./ A bővebb terjedelem bővebb információkat tartalmaz, s ez jobb fogalmazó technikát feltételez. Az adatok azonban nem ezt tanúsítják. Meg kell vizsgálni, miért?

A terjedelem oldaláról tekintve magyarázható úgy, hogy a bővebb terjedelem több lehetőséget teremt hibák elkövetésére, amit a terjedelem nem ellensúlyoz. Ez azonban nem elégséges ok.

Ha a műfaji jellemzők oldaláról vizsgáljuk, a következők tűnnek ki:

Az események elbeszélésekor az eseményekben rejlő mozgások miatt bonyolult viszonylatok keletkeznek. /Személyeknek személyekhez, személyeknek tárgyakhoz, tárgyaknak tárgyakhoz fűződő viszonya./ E bonyolultságot a tanulók nem kellőképp interiorizált fogalmaik miatt nehezen közelítik meg, azokat pontosan kifejezni még nem képesek.

A tájak, tárgyak leírásakor a leírt dolog mozdulatlan. Az összefüggések egyszerűbbek, világosabbak. Ezeket az összefüggéseket egyszerűbb mondatokkal képesek visszaadni, s az egyszerűbb megfogalmazáshoz nyelvi eszközrendszerük elegendő.

Ezt látszik alátámasztani az is, hogy az elbeszélő fogalmazás 97-es szóátlagu dolgozatainak mondatátlag 8, tehát 1 mondat 11-13 szóból áll. A leíró fogalmazás 90-es szóátlagu dolgozatainak mondatátlag 12, tehát 1 mondat 7-8 szóból áll.

A mondatok szerkezetét vizsgálva megállapítható: Az elbeszélő fogalmazások 8 mondatából általában 4 összetett mondat.

A leíró fogalmazások 12 mondatából általában 2 összetett.

Itt tehát a következő jelenség játszódik le: Az elbeszélő fogalmazásban a tartalom kimunkálása /1-4. sz. művelet./

gyorsabban fejlődő műveletcsoport, mint a stilizálás /12-

18. sz. művelet/. A leíró fogalmazásban a két műveletcsoport azonos ütemben fejlődik.

Ez a fentebb felsorolt 5 műveletre vonatkoztatott összefüggés az egyes műveletekre a következőképp konkretizálódik:

a. A viszonyítóelemek a leírásban sokkal kisebb számban fordulnak elő, mint az elbeszélésben, hisz viszonyítóelemekre elsősorban tagmondatok közt van szükség, s az elbeszélésben magasabb az összetett mondatok száma.

b. A megfelelő szavak megválasztására akkor van lehetőség, ha a tanulók a szavak jelentését nagy pontossággal, árnyalatilag is ismerik. Az elbeszélő fogalmazás szóátlatlag magasabb, mint a leíróé. Több szó esetén nagyobb szükség van a rokon értelmű szavak használatára. Ezek jelentés-árnyalatainak pontatlan ismerete okozza az elbeszélő fogalmazás e műveletében a visszaesést.

c. A helyes szórend kialakítása annál nehezebb, minél bonyolultabb egy mondat szerkezete. Összetett mondatok az elbeszélésben fordulnak elő nagyobb számban.

d. Különös a helyzet, ami a megfelelő képhatású kifejezések használatának vizsgálatakor tárul fel.

A leírásban fejlődés, az elbeszélésben visszaesés tapasztalható, ha a számszerű eredményeket nézzük. A fogalmazások olvasásakor viszont úgy éreztem, hogy az elbeszélő fogalmazások szemléletesebbek. Hogyan lehetséges ez az ellentmondás?

Az év eleji fogalmazásokban hiányoznak, vagy csak nagyon kis mennyiségben fordulnak elő a szemléletesség eszközei. Ezért a hibalehetőségek is kisebbek. Az év végi dolgozatokra ugyanez nem mondható el. A leírások továbbra is szárazak, szintelenek, az alkalmazott eszközök száma csak kis mérték-

ben nőtt. A javulás abból adódik, hogy ezeket jól illesztik be a szövegbe.

Az elbeszélő fogalmazásban ezek száma ugrásszerűen nő.

/Különösen a párbeszéd./ Ezáltal élénkebbé válnak a fogalmazások. Ugyanakkor a hibák száma is nő, s ez okozza a számszerű visszaesést.

e. A szóismétlések gyakori előfordulása az elbeszélő fogalmazásokban a rokon értelmű szavak ismeretének hiánya. Különösen kirívó a "mondta" szó gyakori ismételtetése.

VI.

Következtetések a mérések alapján

A disszertációban a következő fő kérdésekre vártam választ:

1. Milyen ismeretek tanításánál alkalmazható a magnetofonos módszer?
2. Kizárólagos eljárás-e, vagy más módszerrel együtt hatékony?
3. Hogyan hat a fogalmazás különböző műfajaira?
4. Hogyan hat a fogalmazó tevékenység egyes műveleteire?
5. Milyen mértékben használható egy tanév során?

A válaszok az alábbiakban összegezhetők:

1. Magnetofonnal feldolgozhatók

a. azok a tanulók előtt eddig ismeretlen irodalomelméleti fogalmak, amelyek egyszerűek, két-három jeggyel meghatározhatók,

b. azok a már tanult fogalmazási ismeretek, melyek tar-

talmát az 5. osztályban 1-2 jeggyel bővíteni kell,

c. azok a gyakorlásra szánt ismeretek, melyek mondat-szerkesztéssel, kifejező szövegmondással, anyaggyűjtéssel és a gyűjtött anyag elrendezésével kapcsolatosak.

2. A magnetofonos módszer a fogalmazás tanításában nem ön-álló, kizárólag használt eljárás, csupán egyik válfaja az alkalmazható módszereknek. Akkor eredményes igazán, ha ki-egészítjük más módszerekkel is. Felhasználása az alkalma-zott eljárások alapos vizsgálatát, s azok összehangolását követeli meg. Ha ezzel dolgozunk, növelni kell azoknak a gyakorlatoknak a számát, melyek a tanulók szókincsét bővi-tik, segítik a fogalmak jelentésének tisztázását, s a szem-léletesség eszközeinek beillesztését szövegbe.

3. Az 5. osztályban gyakorolt két műfajra nincs azonos ha-tással. Bár mindkét műfajban az összteljesítmény növekedé-sét idézte elő - a kísérleti osztályban az országos fejlő-désnél nagyobb mértékűt - a részműveletekben a fejlődés műfajonként különbözik. Ez azt eredményezi, hogy a leíró fogalmazásban a teljesítménynövekedés jelentősebb, mint az elbeszélő fogalmazásban.

4. A módszernek a fogalmazás részműveleteire való hatása nem egységes.

a. A módszer kedvezően hat a tanulók mondat-szerkesztő tevékenységére. Mondataik világosabbakká, egyszerűbbekké válnak. A mondathatárokat pontosabban jelölik.

b. Tömör kifejezésmódra neveli a tanulókat. Mondataikat

logikusabban kapcsolják egymáshoz. Mondanivalójukat érthetőbben képesek kifejezni.

c. A módszer szókincsfejlesztő hatása csekély. Nem alkalmas arra, hogy megtanítsa a tanulókat a szavak jelentéseinek, jelentésárnyalatainak megkülönböztetésére.

5. A fogalmazási és irodalomelméleti ismeretek tanítására szánt órákból évente 10-13 óra tartható meg ezzel a módszerrel.

Mindezek alapján elmondható: A fogalmazás tanításában a magnetofon alkalmazása nem hoz forradalmi változást. Nem olyan eljárás, amely egyszerre megold minden nehézséget. Alkalmas azonban arra, hogy mint módszereink egyike belépjen a többi közé. Helyes felhasználása eszköz a nevelő kezében ahhoz, hogy a fogalmazástanítás terén végzett munkáját eredményesebbé tegye.

Felhasznált irodalom

Ágoston György, Nagy József, Orosz Sándor:

Témazáró tudásszintmérés.

Köznevelés, 1970/2.

Barczán Endre:

Irodalomtanítás a Szovjetunióban.

Magyartanítás, 1961/5.

Fajcsek Magda:

A kifejezőképesség fejlesztésének módszereiről.

A kifejezőképesség fejlesztésének gyakorlat és feladatrendszere az általános iskola 5-8. osztálya számára.

Országos Pedagógiai Intézet, 1968.

Hoffmann Ottó:

Fogalmazástanításunk néhány időszerű problémája.

Magyartanítás, 1965/1.

Mondatalkotás. Gyakorlatok a kifejezőképesség fejlesztésére az általános iskola felső tagozatán. Második, átdolgozott és bővített kiadás.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1967.

Kerékgyártó Imre, Lengyel Dénes:

Az irodalomelmélet tanítása az általános iskolában.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1959.

Kerékgyártó Imre:

Fogalmazástanításunk problémái.

Magyartanítás 1965/3.

Kolozsvári Gyula:

Magnetofon használata az anyanyelvi oktatásban.

Magyar Nyelvőr, 1966. 269-274.

Magyar irodalmi olvasókönyv az általános iskolák 5. osztálya számára. Hetedik kiadás.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1969.

Orosz Sándor:

A fogalmazástechnika mérésmethodikai problémái és országos színvonala.

Kézirat, 1970.

Stéger Hajnal:

Korszerű ellenőrzés - korszerű értékelés.

Magyartanítás, 1965/3.

Szörényi József:

Magnetofon a fogalmazásórán.

Módszertani Közlemények, 1965/5.

Tanterv és utasítás

az általános iskolák számára

Tankönyvkiadó 1962.

A szövegközi táblák jegyzéke

	Oldal
I. Az 1. témapár méréseredményeinek összehasonlitása	13.
II. A 2. témapár méréseredményeinek összehasonlitása	31.
III. A 3. témapár méréseredményeinek összehasonlitása	45.
IV. Az elbeszélő fogalmazás műveleti mutatóinak összehasonlitása	76.
V. A leíró fogalmazás műveleti mutatóinak összehasonlitása	81.
VI. A tanulók teljesítménye és intelligenciájuk foka	83.
VII. A tanulók 1 évi fejlődése elbeszélésben és leírásban	85.

Az ábrák jegyzéke

Oldal

1. Elért és elérhető pontszámok aránya /1. témapár/	23.
2. A tanulók egyéni teljesítménye /1. témapár/	24.
3. Elért és elérhető pontszámok aránya /2. témapár/	37.
4. A tanulók egyéni teljesítménye /2. témapár/	38.
5. Elért és elérhető pontszámok aránya /3. témapár/	49.
6. A tanulók egyéni teljesítménye /3. témapár/	50.
7. A megszerezhető összpontszám és az elért pontszám viszonya /A 3 témapárban együtt./	52.
8. A 3 témapár mutatószámának ábrázolása grafikonon	52.

A szövegben előforduló rövidítések, betű-

jelek

- B. = megbeszélés
bek. = bekezdés
E. = elbeszélő fogalmazás
F. = felvétel
f. = fejezet
fog. = fogalmazás
H. = hasonlat
ill. = illetve
i.m. = idézett mű
L. = leíró fogalmazás
M. = megismerés
m. = mutatószám
műv. = művelet
o. = oldal
p1. = hagyományos módszerrel elért pontszám
p2. = magnetofonos módszerrel elért pontszám
pl = például
Sz. = szabadság
sz. = sorszám
Tk. = 5.o. irodalmi olvasókönyv
V. = világos stílus
v. = vagy
v.ö. = vesd össze

A Függelék tartalma

	Oldal
Az 1-3. témapár feldolgozásában részt vevő tanulók, 1968/69.	102.
A 2. kísérletben részt vevő tanulók, 1969/70.	103.
A magnetofonszalag szövege. 1. témapár: A meg- személyesítés	104.
A magnetofonszalag szövege. 2. témapár: A világos stilus	106.
A magnetofonszalag szövege. 3. témapár: Az el- beszélő fogalmazás	109.
1. sz. Elemzőlap: Az elbeszélő fogalmazás eredményei	112.
2. sz. Elemzőlap: A leíró fogalmazás eredményei	113.

Az 1-3. témapár feldolgozásában

részt vevő tanulók

1968/69.

A tanuló száma	Neve	Édesapja foglalkozása	Táv. az iskolától	Vil-lany	Rádió	Tele-vízió
1.	Augusztinyi György	állatgondozó	2 km	-	1	-
2.	Antal Mihály	utász	1	van	1	1
3.	Behan Pál	gátőr	1	van	1	-
4.	Bencsik János	villanyszerelő	1,5	van	1	-
5.	Csipai István	állatgondozó	2	-	-	-
6.	Filip Mihály	magtáros	8	van	-	-
7.	Hruska Mária	állatgondozó	1	van	1	1
8.	Janeckó Zsuzsanna	állatgondozó	8	van	-	-
9.	Kalmár András	állatgondozó	1,5	van	1	-
10.	Szlovák András	állatgondozó	2	van	1	-
11.	Vajgely András	utász	0,5	-	-	-
12.	Vaskor Erzsébet	rokkantsági nyugdíjas	3	-	1	-
13.	Veles Attila	fuvaros	2	van	1	-

Az osztály létszáma 15. Két tanulónak mulasztásai miatt nincs mérhető eredménye.

Az 1.sz. tanuló a III. táblán, a 7.sz. a II. táblán, a 11. sz. az I. táblán nem szerepel, mert a mért témák valamelyikénél hiányzott.

A 2. kísérletben részt vevő

tanulók

1969/70.

A tá- nuló szá- ma	Neve	Édesapja fog- lalkozás	Táv. az is- kolá- tól	Vil- lany	Rádió	Tele- vizió
1.	Augusztinyi Mihály	állatgondozó	2 km	-	1	-
2.	Fulajtár Mária	segédmunkás	3	-	-	-
3.	Gunda Zsuzsanna	állatgondozó	0,2	van	1	1
4.	Rideg Tibor	fuvaros	6	-	1	-
5.	Roszik Pál	gépkocsivezető	2	-	1	-
6.	Sechna János	segédmunkás	0,2	van	1	1
7.	Szlovák Erzsébet	állatgondozó	2	van	1	1
8.	Urbancsok Pál	állatgondozó	6	-	1	-
9.	Vaskor Anna	rokkantsági nyugdíjas	3	-	1	-
10.	Viszkek Erzsébet	traktoros	2	van	-	-
11.	Zahorecz Mária	segédmunkás	2	van	1	1
12.	Zima Katalin	traktoros	1	van	1	1
13.	Zuba György	lakatos	8	van	1	1

Az osztály létszáma 13. Méréseredménye minden tanulónak van.

A magnetofonszalag szövege

1. témapár: A megszemélyesítés

A versrészlet meghallgatása után mondjátok el, mit képzeltek magatok elé! - Petőfi: János vitéz, Vihar a pusztán , 1.

versszak felvételének lejátsszása. - /A tanulók elmondják./

Ismételjétek meg azokat a kifejezéseket, amelyek megkönnyítik az elképzelést! / Megismétlik./

Képzeld magad Jancsi helyébe! Mondd el, mit éreztél! - Vihar a pusztán 9. versszak. - /Elmondják./

Mely kifejezések segítették az átélést? /Felsorolják./

Csokorba gyűjtöttem ezeket a kifejezéseket. Hallgassátok meg. Az első padosor figyelje, hogy élőlény vagy élettelen dolog szerepel a kifejezésekben, a második padosor azt figyelje, hogy a hallott igék cselekvést, történést vagy létezést jelentenek! A nap fölkelte - a nap elküldte - a rónaság nyujtózkodott - az álom odavitte - a mennydörgés elzavarta. /Élettelen dolgok , cselekvést jelentő igék./

Mi ebben a különös? /Élettelen dolgok nem tudnak cselekvést végezni./

Csak kik végezhetnek a valóságban cselekvést ? /Személyek./

Odaillettek-e a hallott kifejezések a versszakokba? Indokoltok meg véleményeteket! /Igen, mert szép volt, stb./

Mivel ezekről a dolgokról a költő úgy beszél, mintha személyek lennének, a hallott kifejezéseket megszemélyesítésnek nevezzük. Ismételjétek meg, minek nevezzük! /Megismétlik./

Mit tesz a költő a megszemélyesítésben ? /A megszemélyesítésben a költő élettelen dolgokat élőnek mutat be./

Ismételjétek meg! /Ismétlik./

Miért alkalmaz megszemélyesítést ? / Azért, hogy a verset

elképzelhetőbbé, szemléletesebbé tegye./

Mit tudunk a megszemélyesítésről ? /A megszemélyesítésben a költő élettelen dolgokat élőnek mutat be. A megszemélyesítés szemléletesebbé teszi a műveket./

Ismételjétek meg! / Többször ismétlik./

Vegyétek elő a tankönyvet, nyissátok ki a 86. oldalon!

Jegyezzétek meg, majd keressétek ki a megszemélyesítéseket a következő verssorokból! 6. vszk. 3-4. sor, 8. vszk. 1-2. sor, 11. vszk. 1-2. sor, 16. vszk. 3-4. sor. /Kikeresik./

Miért voltak ezek megszemélyesítések? /Indokolják./

Keressétek ki a megszemélyesítéseket a következő szövegből! 13-14. vszk. /Kikeresik./

Miért voltak ezek megszemélyesítések ? /Indokolják./

Egészítsétek ki a gong helyén hiányos mondatokat úgy, hogy a kifejezés megszemélyesítés legyen! A pusztában magányosan /gong/ egy jegenye. A pusztában magányosan /álldogált, nézelődött, stb./ egy jegenye. Fölötte báránfelhők /gong/. Fölötte báránfelhők /usztak, kergetőztek, stb./. A nap a látóhatár szélén /gong/. A nap a látóhatár szélén /pihent, feküdt, stb./

Mondjátok el ismét, mit tudunk a megszemélyesítésről!

/Elmondják./

A magnetofonszalag szövege

2. témapár: A világos stilus

Az órán két magnetofon szükséges. Az egyik a lejátszáshoz, a másik a felvételhez kell.

Hallgassátok meg a következő szöveget! A meghallgatás után próbáljátok meg ismételni!

A király nem akarta a legszegényebb királyfinak adni a lányát, ugyanis kapzsi, gonosz ember volt, és nem törődött leánya boldogságával, csak azt szeretne volna, ha a leggazdagabb királyfihoz megy feleségül, hogy neki annál több pénze legyen, bár pénze így is sok volt, /1/, de a fiatalok tuljártak az eszén, ugyanis elrepültek, és nem bocsátottak meg nekik /Meghallgatni a kísérleteket, megállapítani, hogy a szöveg bonyolult, homályos./

Egyszerűsítsétek le! /Le kell játszani a szöveget az /1/ számig, majd leegyszerűsíteni: A kapzsi király nem akarta a legszegényebb királyfihoz adni leányát. - Ezt a mondatot felvenni! - Le kell játszani a szöveg második részét, leegyszerűsíteni, s azt fölvenni: A fiatalok szárnyon elrepültek, és összeházasodtak. /

Figyeljétek meg, melyik szöveget könnyebb megjegyezni!

/Egymás után lejátszani a teljes rossz, és a teljes javított szöveget. Megállapítás: A másodikat, mert egyszerű és érthető./

Az ilyen stílust nevezzük világos stílusnak. Mi jellemző a világos stílusra? /Akkor világos a stílus, ha egyszerű és érthető./ Ismételjétek meg! /Ismétlik./

Mi az ellentéte? /A homályos, bonyolult stílus./

Figyeljétek meg a következő szöveget! Mi a hibája?

A jámbor ur elment otthonról. A balga szolga minden ételét megette. Amikor hazatért, alaposan ellátta a baját.

/Nem tudjuk, hogy ki kit vert meg. Félreérthető./

Hallgassuk meg mondatonként, s a hibásat javítsuk ki!

/1. mondat - Jó. - felvenni szalagra. 2. mondat - Jó. - felvenni. 3. mondat - Hibás. - Javítani: Utána alaposan ellátta gazdája baját. - Felvenni! /

Hallgassátok meg a két szöveget! Utána mondjátok el, mikor világos a stílus! /Lejátszani a rossz és a jó szöveget, majd meghallgatni a válaszokat./

Mikor nem világos? /Ha félreérthető./

Figyeljétek meg a következő mondatot, és ismételjétek meg!

A kiskondás arra koncentrált, hogy maximális erejét mobilizálja a feljutás érdekében. Meghallgatni a kísérleteket, megállapítani, hogy érthetetlen./

Mi a világos stílus ellentéte? /Az érthetetlenség./

Mondjátok el ismét, mikor világos a stílus! /Elmondják./

Mi az ellentéte? /A homályos, félreérthető vagy érthetetlen stílus, írásmód. /

Mit tudunk a világos stílusról? /Elmondják./

Ismételjétek el! /Többször ismétlik./

Figyeljétek meg, mi a hibája a következő szövegnek!

A repülőtéren gépek sorakoznak. Előttük a pilóták. Orrukon ragyog a napfény. /Félreérthető./

Javítsátok ki! /Javitják./

Mondjátok el, mikor világos a stílus! /Elmondják./

Mi a hibája a következő szövegnek?

A helyzet konkrét analizálása lehetővé teszi a tervek realizálását. /Érthetetlen./ - A nevelő javítja.

Világos stilusu-e a következő szöveg?

"Helyes. Minden helyes. El van intézve. Vegyék azonban tekintetbe, és ne hagyják egyetlen pillanatig sem figyelmen kívül, miszerint... De erről egy szót se többet." /Thomas Mann: A varázshegy./ - /Nem világos, homályos./

Mondjátok el, mit tudunk a világos stilusról! /Többször ismétlik./

A magnetofonszalag szövege

3. téma: Az elbeszélő fogalmazás

Az óra első részében felelevenítjük az elbeszélő fogalmazásról tanultakat. A feldolgozáshoz két magnetofonra van szükség.

Elfogadnátok-e magatokénak a következő fogalmazást? Véleményét mindenkinek indokolni kell!

A Körös partján

A múlt héten kirándultunk az Élő-Körös partjára./1./
/2./ Ragyogó idő volt. /3./ A füvek és a fák harmatosak voltak. /4./ A megérkezés után hamarosan szétszéledtünk. /5./ A fiúk rőzsegyűjtéshez, a lányok a főznievaló előkészítéséhez láttak. /6./ Elővették a hátizsákból a sót, kicsomagolták, a földre tették. Előkészítették a krumplit, kivették a kést. /8./ A hagyma is előkerült. /9./ Megtisztították a burgonyát. /10./ Lehámozták a bőrt a kolbászról. /11./ Rövid idő múlva már rotyogott az étel a bográcsokban. /12./ Ebéd után elmosogattunk, elpakoltuk a holmikat. /13./ Hozzáláttunk ebédelni. /14./ Miután jól ettünk, heverészünk a fűben. /15./ Később kergetőztünk, fociztunk, horgásztunk. /
/16./ Esteledett. /17./ Kerékpárjainkra pattanunk, és vígan hajtottunk haza.
/Meghallgatjuk a tanulók véleményét, majd összegezzük:
Sok a hiba a fogalmazásban./

Meghallgatjuk újból a szöveget, sorra vesszük hibáit, és ki is javítjuk. Figyeljétek meg, jó-e a cím és a bevezetés!

- A cím és az 1. sz. mondat lejátszása. - /Jó a cím, mert tömör. Jó a bevezetés, mert megjelöli az esemény helyét és idejét./ - A címet és a bevezetést felvenni szalagra! - Figyeljétek meg a következő két mondatot!

2-3. sz. mondat. - /Hibás, mert szóismétlés fordul elő benne./

Javítsátok ki! /Ragyogó idő volt. A füveken és fákon harmat csillogott./ - Felvenni. -

Nagyon figyeljétek, mert több mondatot hallgatunk meg! Mi a véleményetek? Így fogalmaznátok-e ti is?

- 5-11. sz. mondat. - /A mondatok megfogalmazása jó. Tul. részletes, lényegtelen dolgokat mond el./

Milyen események kerüljenek az elbeszélő fogalmazásba? /Csak lényeges események./

Jegyezzétek ezt a füzetetekbe! /Jegyzik./

Mely mondatok kerülnének bele fogalmazásotokba? /Az 5. és 11./ - Felvenni magnetofonra. -

Figyeljétek a következő mondatokat!

- 12-15. sz. mondat. - /Nem jó az események sorrendje. Az egyik mondat fölösleges./

Az események sorrendjét időrendnek nevezzük. Mire kell tehát ügyelni? /Az események időrendjére./

Jegyezzétek le! /Lejegyzik./

Javítsátok ki a mondatokat! - Ismételt lejátszás 12-15-ig./ - /Javítják: Helyes sorrend: 13. - 12. - 15./ - Felvenni. -

Figyeljétek a befejezést! - 16-17. sz. mondat. - /Az egyik ige jelen időben van, a többi múlt időben./

Milyen hibát nem szabad vétetni? /Cserélgetni a jelen és múlt idejű igéket./

Jegyezzétek le! /Lejegyzik./

Javítsátok ki! /Esteledett. Kerékpárjainkra pattantunk, és vígan hajtottunk haza./ - Felvenni. -

Hallgassátok meg a két fogalmazást egymás után. Melyiket fogadnátok el magatokénak? Miért?

- Az eredeti és a felvett fogalmazás lejátszása. - /A másodikat, mert jó fogalmazás./

Mire kell ügyelni a jó elbeszélő fogalmazás írásakor?

/Csak a lényeges eseményeket írjuk le, ne cserélgessük a jelen és múlt idejű igéket, ügyeljünk az időrendre./

A / /-ben lévő szöveg a tanulók feltételezett válaszait, a gondolatjelben lévő a nevelő számára szánt utasítást tartalmazza.

1. sz. Elemzőlap: Elbeszélő fogalmazás

A tanuló sorszám	A mérés ideje	A műveletek sorszáma, hibák száma																		A dolgozat száma	A hibák empirikus súlya	A tanuló teljesítménye	Az évi fejlődés mértéke % -ban	Jegyzet
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.					
1.	Év eleje	0	0	3	5	0	4	29	2	0	4	1	0	0	1	0	0	0	3	164	51,93	22,09		
	Év vége	0	1	1	1	0	3	12	0	0	0	3	1	1	0	0	7	1	1	89	36,71	24,62	11,4	
2.	Év eleje	0	1	5	0	0	2	8	2	0	4	2	1	0	0	0	1	0	0	127	35,83	30,14		
	Év vége	0	0	3	0	0	0	5	1	0	0	1	2	0	0	0	2	0	0	88	24,91	36,09	19,7	
3.	Év eleje	0	0	0	2	0	0	5	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	93	20,23	45,68		
	Év vége	0	1	0	0	0	0	3	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	118	19,74	52,73	15,4	
4.	Év eleje	0	1	0	0	0	0	14	0	0	0	1	2	0	0	0	2	0	0	93	27,06	34,15		
	Év vége	0	1	1	0	0	0	11	0	0	0	4	1	1	1	0	0	0	1	96	28,59	32,84	- 3,9	
5.	Év eleje	0	3	0	3	1	3	4	0	0	3	0	0	0	1	0	0	0	1	80	28,35	30,23		
	Év vége	0	0	1	1	0	1	2	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1	79	21,06	40,44	33,7	
6.	Év eleje	0	5	1	1	0	0	10	0	0	6	0	0	0	2	0	0	0	0	152	27,52	42,95		
	Év vége	0	1	0	0	0	0	6	1	0	0	0	0	0	2	0	3	0	1	135	24,70	45,08	4,9	
7.	Év eleje	0	0	2	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	69	20,59	38,66		
	Év vége	0	2	0	1	0	0	4	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1	76	21,87	38,20	-1,1	
8.	Év eleje	0	0	0	2	0	1	1	1	0	0	0	2	0	1	0	3	0	3	96	24,40	38,48		
	Év vége	0	0	2	1	0	0	2	1	0	0	1	4	2	1	1	5	0	2	112	31,29	32,26	-16,2	
9.	Év eleje	0	0	0	3	0	0	5	1	0	0	0	1	0	0	1	2	0	1	118	24,83	41,92		
	Év végén	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0	1	98	20,28	46,78	11,5	
10.	Év eleje	0	0	0	3	0	3	5	0	0	1	0	1	0	0	0	1	0	1	117	25,34	40,90		
	Év vége	0	0	0	2	0	1	3	0	0	0	0	0	0	1	1	4	1	1	103	25,06	38,81	- 9,6	

1. sz. Elemzőlap /Folytatás/

		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.					
11.	Év eleje	o	o	o	8	o	o	4	o	o	o	o	2	o	o	o	2	1	o	66	27,83	27,97		
	Év vége	o	o	o	o	o	o	4	o	o	o	o	3	o	4	1	7	o	3	86	30,89	28,76	- 2,8	
12.	Év eleje	o	1	o	3	3	7	3	o	o	2	o	1	2	o	o	o	2	o	124	33,17	32,17		
	Év vége	o	o	o	o	o	o	3	o	o	o	o	1	o	o	1	o	o	2	87	19,02	46,94	46,4	
13.	Év eleje	o	o	o	1	2	1	3	o	o	1	o	o	o	o	2	4	o	o	64	25,55	30,43		
	Év vége	o	5	o	2	o	1	5	o	o	o	o	o	o	2	o	4	o	o	97	29,60	31,88	6,2	
Össz.	Év eleje	o	11	11	31	6	21	94	1	o	21	4	11	2	5	3	18	3	9			35,02		
	Év vége	o	11	8	8	o	6	63	o	o	o	8	13	6	11	7	37	2	14			38,11	8,8	
Művele- ti mu- tatók	Év eleje	89	82	82	66	85	75	27	85	90	76	87	89	89	86	87	74	87	83					
	Év vége	89	81	83	83	92	85	35	87	90	90	83	80	85	81	84	61	88	79					
Szóátlag Év elején																				105				
Év végén																				97				

2. sz. Elemzőlap: Leíró fogalmazás

A tanuló sorszáma	A mérés ideje	Az egyes műveletekben vétett hibák száma																		A dolgozat számainak száma	A hibák empirikus súlya	A tanuló teljesítménye	1 évi fejlődés %-ban	Jegyzet
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.					
1.	Év eleje	0	0	0	1	0	0	9	0	0	0	0	1	1	0	0	2	0	0	69	24,72	32,20		
	Év vége	0	0	0	0	1	0	4	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	70	19,27	41,60	29,1	
2.	Év eleje	0	0	0	0	0	0	4	0	1	2	2	0	0	1	0	1	4	0	69	25,73	30,94		
	Év vége	0	0	0	1	0	1	2	0	0	0	0	1	0	0	1	4	0	1	78	22,66	37,35	20,9	
3.	Év eleje	0	0	0	0	0	2	4	0	0	2	1	1	0	0	1	0	1	1	79	23,28	36,58		
	Év vége	4	1	0	0	0	0	8	0	0	1	0	1	0	1	1	1	0	0	153	27,87	42,53	16,1	
4.	Év eleje	0	0	1	0	0	2	8	0	0	0	3	1	0	0	0	1	0	0	72	25,16	32,32		
	Év vége	1	2	0	0	0	1	5	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	78	22,27	38,00	17,6	
5.	Év eleje	1	0	0	2	0	0	8	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	8	94	28,05	33,12		
	Év vége	1	0	0	2	1	1	2	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	83	20,85	41,87	26,5	
6.	Év eleje	0	1	0	0	0	0	12	0	0	1	0	1	0	1	1	2	0	1	104	29,12	33,56		
	Év vége	3	1	0	1	0	0	7	1	0	0	1	1	0	0	0	2	0	0	119	26,69	39,16	16,6	
7.	Év eleje	0	0	2	0	1	1	7	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	2	69	25,87	30,77		
	Év vége	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	1	1	0	3	2	0	83	21,54	40,52	31,4	
8.	Év eleje	1	0	1	4	1	0	2	0	0	0	0	1	1	0	1	1	0	0	78	24,84	34,07		
	Év vége	3	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	3	0	0	0	2	0	0	85	21,35	41,83	22,5	
9.	Év eleje	0	0	0	2	1	0	7	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	89	22,58	40,03		
	Év vége	1	1	0	1	0	0	4	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	75	21,15	39,23	-2,0	
10.	Év eleje	0	0	2	1	1	0	6	0	0	1	1	0	0	1	0	0	5	0	82	28,38	30,57		
	Év vége	1	0	1	2	0	0	5	0	0	2	0	0	1	1	0	1	4	0	94	28,70	32,37	5,9	

2. sz. Elemzőlap /Folytatás/

		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.					
11.	Év eleje	1	0	1	3	1	1	2	0	0	0	0	0	1	1	0	1	4	0	76	23,63	35,35		
	Év vége	2	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0	0	1	3	0	1	0	0	82	21,96	39,56	11,8	
12.	Év eleje	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	70	18,36	43,67		
	Év vége	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	84	16,82	52,17	19,4	
13.	Év eleje	1	0	2	1	0	2	3	0	0	0	0	4	1	3	1	3	1	0	97	31,24	30,21		
	Év vége	3	4	0	1	0	1	3	0	0	0	0	1	0	1	0	3	0	0	89	27,76	32,56	7,9	
Összes hiba	Év eleje	4	1	5	15	5	8	72	0	1	6	9	10	4	8	4	19	12	12			34,10		
	Év vége	19	9	5	8	2	5	44	1	0	4	1	10	3	9	4	18	6	4			39,89	17,-	
Művele- ti mu- tatók	Év eleje	85	88	80	76	84	82	28	89	88	84	81	80	85	82	86	72	78	78					
	Év vége	75	78	89	83	88	85	55	89	89	86	89	81	87	82	90	72	84	86					
Szóát- lag	Év elején																			81				
	Év végén																			90				

T A R T A L O M

	Oldal
I. Bevezetés	1.
II. A dolgozat tárgya, felépítése, célja	2.
1. Tárgya	2.
2. Felépítése	3.
3. Célja	4.
III. Összehasonlító mérések azonos jellegű fogalmazási vagy irodalomelméleti ismeretpár hagyományos módon és magnetofonnal történő elsajátíttatásának eredményeiről	5.
A kérdések megfogalmazása /1. témapár./	6.
A. A meghatározás ismerete	8.
B. Felismerés szövegben	9.
C. A fogalom alkalmazása szövegben	9.
D. Megkülönböztetés hasonló alaku, más tartalmu nyelvi tényről	10.
Az eredmények értékelése	14.
A. A meghatározás ismerete	14.
B. Felismerés szövegben	18.
C. A fogalom alkalmazása szövegben	19.
D. Megkülönböztetés hasonló alaku, más tartalmu nyelvi tényről	21.
A kérdésekre adott válaszok mutatószámainak összehasonlítása	22
Az elért és elérhető pontszámok arányának grafikus ábrázolása	22.
A tanulók egyéni teljesítményének vizsgálata	24.

	Oldal
2. témapár: A világos stílus - szabotosság	26.
A kérdések megfogalmazása	
A. A meghatározás ismerete	26.
B. Hibák felismerése adott szövegben	27.
C. A hibák javítása	28.
D. Alkalmazás szövegben	29.
Az eredmények vizsgálata	30.
A. A meghatározás ismerete	32.
B. Hibák felismerése adott szövegben	33.
C. A hibák javítása	34.
D. Alkalmazás szövegben	36.
A mutatószámok összehasonlítása	36.
Az elért és elérhető pontszámok arányának grafikus ábrázolása	37.
A tanulók egyéni teljesítményének ábrázolása grafikonon	38.
3. témapár: Elbeszélő fogalmazás - leíró fogal- mázás	39.
A kérdések megfogalmazása	40.
A. A jó fogalmazás ismérvei	40.
B. Az ismeretek alkalmazása fogalmazásban	41.
C. Adott fogalmazás hibáinak felismerése	41.
Az eredmények értékelése	44.
A. A jó fogalmazás ismérvei	46.
B. Az ismeretek alkalmazása fogalmazásban	47.
C. Adott fogalmazás hibáinak felismerése	48.

65-1/1971-72. sz.

Tárgy: ..... **Kutas Ferenc** .....
doktori szigorlata.
Melléklet: 1 db disszertáció

Dr. Ágoston György elvtársnak
tanszékvezető egyetemi tanár

H e l y b e n

Professzor Elvtárs!

Mellékelve ... **Kutas Ferenc: "Magnetofon alkalmazásának lehetőségei ...
és eredményei az 3. osztályos fogalmazástanításban mérések tükrében"**
című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbírálni
sziveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szives figyelmét fel-
hívnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a bírálat elkészítésének
és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított
harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelte értekezést a bírálat elkészítése után sziveskedjék átadni
tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelye-
zése céljából.

Szeged, .. **1972. jan. 27.** .....

Kutas Ferenc

.....
dékán

A kiadmány hiteles:

Ágoston György

.....
előadó

Kapták: **Dr. Gross Sándor adj.** .....

Dr. Ágoston György prof. .. társbíró

Ökrös Lajosné ..... tanszéki könyvtáros

..... tanszéki könyvtáros